

Regeringens proposition

2003/04:12

Sveriges antagande av rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi

---

Prop.
2003/04:12

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 25 september 2003

Göran Persson

Thomas Bodström
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner det inom Europeiska unionen upprättade utkastet till rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. Rambeslutet innehåller bestämmelser om vilka gärningar som skall utgöra straffbart sexuellt utnyttjande av barn och vad som skall utgöra straffbara förfaranden med barnpornografi samt vilka straffrättsliga påföljder som dessa gärningar skall kunna leda till. Dessutom finns bestämmelser om bl.a. ansvar och påföljder för juridiska personer, jurisdiktion och brottsoffer. I propositionen redovisar regeringen sin bedömning av de lagändringar som rambeslutet föranleder. Några förslag till ändrad lagstiftning läggs dock inte fram i propositionen. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med sådana förslag i senare sammanhang.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2	Ärendet och dess beredning.....	4
3	Bakgrund	4
3.1	Frågans tidigare behandling.....	4
3.2	Närmare om rambeslutsprocessen	5
3.3	Fakultativt protokoll till FN:s barnkonvention angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.....	6
3.4	ILO:s konvention (nr 182) om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete.....	7
3.5	Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet	8
3.6	1998 års Sexualbrottskommitté.....	9
4	Innehållet i rambeslutet samt redovisning av nuvarande svenska regler.....	9
4.1	Inledning	9
4.2	Ingressen	11
4.3	Artikel 1 Definitioner.....	11
4.4	Artikel 2 Brott som har samband med sexuellt utnyttjande av barn.....	11
4.5	Artikel 3 Barnpornografibrott.....	15
4.6	Artikel 4 Anstiftan, medhjälp och försök	18
4.7	Artikel 5 Påföljder och försvårande omständigheter	19
4.8	Artiklarna 6 och 7 Ansvar och påföljder för juridiska personer.....	21
4.9	Artikel 8 Behörighet och lagföring.....	22
4.10	Artikel 9 Skydd av och hjälp till brottsoffer	24
4.11	Artikel 10 Territoriell tillämpning	24
4.12	Artikel 11 Upphävande av gemensam åtgärd 97/154/RIF	24
4.13	Artikel 12 Genomförande	25
4.14	Artikel 13 Ikraftträdande.....	25
5	Rambeslutets antagande	25
6	Behovet av lagändringar.....	27
6.1	Sammanfattande bedömning.....	27
6.2	Handlingar som skall utgöra brott.....	28
6.3	Påföljder m.m.....	34
6.4	Ansvar och påföljder för juridiska personer	37
6.5	Behörighet, lagföring och preskription.....	38
6.6	Skydd av och hjälp till brottsoffer	40
7	Ekonomiska konsekvenser	41
	Bilaga 1 Remissinstanser.....	42
	Bilaga 2 Rådets rambeslut	43
	Bilaga 3 Uttalanden från olika medlemsstater.....	52
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 september 2003.....	54

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2003/04:12

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner det inom Europeiska unionen upprättade utkastet till rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi.

Den 22 januari 2001 lade Europeiska kommissionen fram ett förslag till rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (EGT C 62E, 27.2.2001, s. 327–330). Kommissionens förslag behandlas i faktapromemoria EUJu2001/646 (regeringens promemoria till riksdagen 2000/01:105).

Europaparlamentet yttrade sig över förslaget den 12 juni 2001 (EGT C 53E, 28.2.2002, s. 108).

Vid rådet för rättsliga och inrikes frågor den 14–15 oktober 2002 nåddes en principöverenskommelse om innehållet i rambeslutet.

Sedvanlig information har lämnats till och samråd har skett med berörda utskott i riksdagen.

Inom Justitiedepartementet har utarbetats en promemoria om Sveriges antagande av rambeslutet (Ju2003/4644/L5). I promemorian föreslås att rambeslutet skall antas. Promemorian innehåller en bedömning av de lagändringar som rambeslutet föranleder. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 1*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2003/4644/L5).

Rambeslutet kan förväntas antas så snart samtliga medlemsstater kunnat förankra det i sina nationella parlament och häva sina nationella parlamentsförbehåll. Enhällighet krävs för antagande. Medlemsstaterna skall därefter genomföra bestämmelserna i rambeslutet senast inom två år från rådets formella antagande.

Utkastet till rambeslut i senaste svensk version är fogad till denna promemoria som *bilaga 2*. Utkastet till rambeslut har varit föremål för granskning av EU:s s.k. juristlingvister. I *bilaga 3* finns utkast till uttalanden till rådets protokoll när rambeslutet antas.

I propositionen behandlas frågan om riksdagens godkännande av utkastet till rambeslut och en bedömning av de lagändringar som rambeslutet föranleder. I detta sammanhang lämnas inte några förslag till lagstiftning om genomförandet av åtagandena.

3 Bakgrund

3.1 Frågans tidigare behandling

Den 24 februari 1997 antog rådet en gemensam åtgärd om åtgärder mot människohandel och sexuellt utnyttjande av barn (EGT L 63, 4.3.1997 s. 2), i vilken medlemsstaterna enades om att se över sin relevanta straffrättsliga lagstiftning för att tillförsäkra att vissa beteenden är straffbelagda och för att stimulera till rättsligt samarbete.

Sedan den gemensamma åtgärden antogs har åtgärder och initiativ för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi tagits i betydande omfattning såväl inom den Europeiska unionen som på lokal, regional och internationell nivå.

I handlingsplanen som antogs av Europeiska rådet i Wien (EGT C 19, 23.1.1999 s. 1–15) liksom i slutsatserna från Europeiska rådets möte i

Tammerfors i oktober 1999 (slutsats 48) uppmanas till ytterligare lagstiftningsåtgärder mot sexuellt utnyttjande av barn. I kommissionens meddelande Resultattavla för framsteg i skapandet av ett område med frihet och rättvisa i Europeiska unionen [KOM (2000) 167 slutlig] angav också kommissionen, med särskild hänvisning till barnpornografi på Internet, att den hade för avsikt att före utgången av år 2000 lägga fram förslag i syfte att anta åtgärder som i synnerhet fastställer gemensamma bestämmelser om de inslag i straffrätten som har anknytning till sexuellt utnyttjande av barn. Den 29 maj 2000 antog rådet ett beslut om bekämpning av barnpornografi på Internet (EGT L 138, 9.6.2000 s. 1). Beslutet syftar till att bl.a. bekämpa framställning, bearbetning, spridning och innehav av barnpornografiskt material via Internet. Beslutet innehåller huvudsakligen åtaganden för medlemsstaterna att uppmuntra användare av Internet att anmäla barnpornografi på Internet om de träffar på sådant material, att se till att de brottsbekämpande myndigheterna kan agera snabbt när de har fått information om misstänkt förekomst av barnpornografi, att säkerställa största möjliga internationella samarbete och utbyte av information m.m., att i dialog med industrin granska lämpliga åtgärder för att eliminera förekomsten av barnpornografi på Internet, att kontrollera att den straffprocessrättsliga lagstiftningen är i takt med den tekniska utvecklingen samt att uppmuntra framställning av filter och andra tekniska hjälpmedel. Det kan antas att medlemsstaternas åtaganden enligt beslutet kommer att bidra till att dels förebygga förekomsten av barnpornografi på Internet, dels underlätta arbetet för polis och åklagare att utreda och beivra brott. Beslutet innebär inga lagstiftningsåtaganden och bedömningen har gjorts att beslutets innehåll är väl förenligt med den svenska regleringen på området.

3.2 Närmare om rambeslutsprocessen

Enligt artikel 29 i Fördraget om Europeiska unionen skall unionens mål vara att ge medborgarna en hög säkerhetsnivå inom ett område med frihet, säkerhet och rättvisa genom att bl.a. utforma gemensamma insatser på områdena polissamarbete och straffrättsligt samarbete. Målet skall uppnås genom förebyggande och bekämpande av brottslighet, vare sig denna är organiserad eller ej, särskilt vad avser terrorism, människohandel och brott mot barn, olaglig narkotikahandel och olaglig vapenhandel, korruption och bedrägeri.

Enligt artikel 31 e i fördraget skall det straffrättsliga samarbetet omfatta gradvisa beslut om åtgärder som fastställer minimiregler avseende brottsrekvisit och påföljder på områdena organiserad brottslighet, terrorism och narkotikahandel.

Artikel 34.2 b anger att rådet genom enhälligt beslut på initiativ av en medlemsstat eller kommissionen fattar rambeslut om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar. Rambesluten skall vara bindande för medlemsstaterna när det gäller de resultat som skall uppnås men skall överlåta åt de nationella myndigheterna att bestämma form och tillvägagångssätt.

Som ovan nämnts presenterade kommissionen den 22 januari 2001 i ett meddelande till rådet och Europaparlamentet ett rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi.

En inledande diskussion om förslaget ägde rum under det informella rådet för rättsliga och inrikes frågor i Stockholm i februari 2001.

Vid rådet för rättsliga och inrikes frågor den 27–28 september 2001 diskuterades fyra principfrågor som ordförandeskapet ställt. Syftet med diskussionerna var att fastställa riktlinjer för arbetsgruppens fortsatta arbete med rambeslutet. Resultatet från överläggningen vid rådet tyder på en medlemsstaternas önskan att rambeslutet skulle ha ett brett tillämpningsområde.

Vid rådet för rättsliga och inrikes frågor den 6–7 december 2001 enades 14 medlemsstater om innehållet i artikel 1–4 i rambeslutet.

Vid rådet för rättsliga och inrikes frågor den 25–26 april 2002 var flertalet medlemsstater överens om innehållet i rambeslutet. Någon politisk överenskommelse om innehållet kunde dock inte träffas, eftersom oenighet fortfarande rådde om vilka undantag som skulle få göras från det kriminaliserade området såvitt avser barnpornografi samt om minsta gemensamma maximistraff för vissa brott.

Vid rådet för rättsliga och inrikes frågor den 14–15 oktober 2002 träffade ministrarna en principöverenskommelse om innehållet i rambeslutet.

Under förhandlingarna har det ursprungliga förslaget genomgått vissa förändringar. Exempelvis beslutades, på initiativ av bl.a. Sverige, att rambeslutet även skulle omfatta straffrättsligt skydd för barn mot att utnyttjas i pornografiska föreställningar. Medlemsstaterna kom också överens om vissa garantier för brottsoffer och slår i rambeslutet fast den viktiga principen att utredningar och åtal inte skall vara beroende av en rapport eller anmälan från offret. På så sätt skall det tydligt markeras att bekämpandet av dessa brott är en angelägenhet för hela samhället och inte bara för de inblandade. Vidare kom medlemsstaterna överens om att åtal skall kunna väckas åtminstone för allvarliga sexualbrott mot barn även efter att barnet har blivit myndigt. Bestämmelsen ansågs vara viktig eftersom barn kan ha mycket svårt att berätta om så allvarliga och integritetskränkande gärningar, vilket kan leda till att brotten inte uppdagas förrän barnet är vuxet. Detta har betydelse för frågor om preskription av brott.

Europaparlamentet antog ett yttrande över förslaget den 12 juni 2001 (EGT C 53E, 28.2.2002, s. 108)

Rambeslutet kan förväntas antas så snart samtliga medlemsstater kunnat förankra det i sina nationella parlament och häva sina nationella parlamentsförbehåll. Enhällighet krävs för antagande. Medlemsstaterna skall därefter genomföra bestämmelserna i rambeslutet senast inom två år från rådets formella antagande.

3.3 Fakultativt protokoll till FN:s barnkonvention angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi

Den 25 maj 2000 antogs ett fakultativt protokoll om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi till FN:s konvention om barnets rät-

tigheter (barnkonventionen) av FN:s generalförsamling. Sverige, liksom övriga EU-länder, har undertecknat protokollet.

Enligt protokollet avses med barnprostitution ”en användning av ett barn i sexuella handlingar mot ersättning eller varje annan form av vederlag” (artikel 2 b) och med barnpornografi ”en framställning, av vilket som helst slag, av ett barn som deltar i verkliga eller simulerade uttryckligt sexuella handlingar eller varje framställning av ett barns könsorgan i huvudsakligen sexuella syften” (artikel 2 c). När det gäller barnprostitution skall den straffrättsliga lagstiftningen täcka sådana förfaranden – oavsett om de är nationella eller gränsöverskridande och oavsett om de begås i organiserad form eller inte – som består i att erbjuda, skaffa sig, bedriva koppleri med eller tillhandahålla ett barn för barnprostitution (artikel 3.1.b). När det gäller barnpornografi skall den straffrättsliga lagstiftningen täcka sådana förfaranden – oavsett om de är nationella eller gränsöverskridande och oavsett om de begås i organiserad form eller inte – som består i att producera, distribuera, sprida, importera, exportera, utbjuda, sälja eller inneha barnpornografi (artikel 3.1.c).

Varje stat skall se till att dessa handlingar är straffbara och att de är förenade med lämpliga straff som tar hänsyn till brottets allvarliga natur. Protokollet innehåller också bestämmelser om kriminalisering av försök och medverkan, jurisdiktion samt utlämning m.m.

Den arbetsgrupp som hade i uppgift att förhandla protokollet fattade sitt beslut den 4 februari 2000 *ad referendum*, innebärande att samtliga artiklar var öppna för fortsatt förhandling och att det slutliga beslutet hänsköts till MR-kommissionen. Härvid gjorde EU en tolkningsförklaring avseende artikel 2 c, av innebörd att ”en framställning, av vilket som helst slag” omfattar enbart ”visuell framställning” samt ett uttalande om att ”sexual parts” innebär genitalier. Vid detta tillfälle gjorde bl.a. Sverige dessutom en tolkningsförklaring som innebär att s.k. anspelningspornografi inte skall omfattas av definitionen av barnpornografi i artikel 2 c. I samband med att protokollet antogs av FN:s generalförsamling vid plenarmötet den 25 maj 2000 uttalade Sverige således att ”representation” endast skall avse visuell framställning och att ”any representation of a child engaged in real or simulated sexual activity” inte skall avse vuxna personer som agerar barn. Sverige gjorde också, vid undertecknandet av protokollet, en deklaration. I denna hänvisade Sverige till EU:s nämnda uttalande liksom till sina egna tidigare uttalanden samt tillade att Sverige tolkar uttrycket ”any representation” i artikel 2 c såsom visuell framställning.

Frågan om Sveriges tillträde till protokollet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

3.4 ILO:s konvention (nr 182) om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete

Internationella arbetsorganisationen (ILO) är FN:s fackorgan för arbetslivsfrågor. I juni 1999 antog Internationella arbetskonferensen, ILO:s högsta beslutande organ, en konvention (nr 182) och en kompletterande rekommendation (nr 190) om förbud mot och omedelbara åtgärder för att

avskaffa de värsta formerna av barnarbete. Konventionen räknas bland ILO:s åtta centrala rättighetskonventioner, vilka åsyftas i ILO:s deklARATION om grundläggande principer och rättigheter i arbetslivet.

I konventionen nr 182 åläggs varje ratificerande medlemsstat att vidta omedelbara och effektiva åtgärder för att säkerställa ett förbud mot och avskaffandet av de värsta formerna av barnarbete. Begreppet ”värsta formerna av barnarbete” omfattar enligt konventionen bl.a. utnyttjande, rekrytering och utbudande av barn för prostitution, produktion av pornografiska framställningar eller pornografiska framträdanden. Genom konventionen åläggs medlemsstaterna också att vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa ett effektivt genomförande av de bestämmelser som ger verkan åt konventionen, inklusive bestämmelser om och tillämpning av straffrättsliga påföljder eller, om så är lämpligt, andra sanktioner.

Konventionen trädde i kraft den 19 november 2000 och ratificerades av Sverige den 13 juni 2001. För ratifikationen ansågs inte några lagändringar erfordras (prop. 2000/01:93).

3.5 Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet

Vid dess 109:e session den 8 november 2001 antog Europarådets ministerkommitté en konvention om IT-relaterad brottslighet (Convention on Cybercrime ETS no.:185). Konventionen innehåller bland annat bestämmelser om vad som skall utgöra straffbart förfarande med barnpornografi.

Barnpornografi behandlas i konventionens artikel 9. Enligt denna skall varje medlemsstat straffbelägga följande uppsåtliga handlingar, när de begås orättmätigt, nämligen att

- producera barnpornografi i syfte att sprida detta genom ett datorsystem,
- erbjuda eller göra tillgängligt barnpornografi genom ett datorsystem,
- distribuera eller vidarebefordra barnpornografi genom ett datorsystem,
- anskaffa barnpornografi åt sig själv eller någon annan person genom ett datorsystem,
- inneha barnpornografi i ett datorsystem eller en datalagringsutrustning [CD-rom/diskett].

Med barnpornografi avses enligt konventionen pornografiskt material som visuellt avbildar

- en minderårig som deltar i en handling med uttrycklig sexuell innebörd,
- en person som ser ut att vara minderårig och som deltar i en handling med uttrycklig sexuell innebörd,
- realistiska bilder som föreställer en minderårig som deltar i en handling med uttrycklig sexuell innebörd.

Med minderåriga avses personer under 18 år. En medlemsstat kan föreskriva en lägre åldersgräns, dock inte under 16 år. Medlemsstaterna kan också reservera sig emot vissa delar av artikeln.

Sverige undertecknade konventionen den 23 november 2001. Frågan om tillträde till konventionen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Prop. 2003/04:12

3.6 1998 års Sexualbrottskommitté

I juni 1998 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté – 1998 års Sexualbrottskommitté – med uppdrag att göra en genomgripande översyn av bestämmelserna om sexualbrott i 6 kap. brottsbalken (dir. 1998:48). Översynen skulle avse såväl det materiella innehållet som systematik, lagteknik och språk. Översynen skulle vidare, när det gäller sexualbrott mot barn, utgå från barnkonventionen. Kommittén skulle också särskilt utreda om koppleribestämmelsen bör utvidgas och om de skadliga effekterna av s.k. sexklubbar kan undvikas genom lagstiftning eller på annat sätt. Dessutom skulle den överväga om det absoluta förbudet mot att använda barn under 15 år vid sexuell posering och framställning av pornografiska bilder bör omfatta även ungdomar mellan 15 och 18 år.

Kommittén lämnade sitt slutbetänkande *Sexualbrotten Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor* (SOU 2001:14) den 6 mars 2001. I betänkandet läggs förslag fram som har bl.a. relevans för utformningen av regelverket avseende sexualbrott mot barn. Exempelvis föreslås i betänkandet en ny bestämmelse, *våldtäkt mot barn*, i vilken det föreskrivs straffansvar för den som med ett barn under 15 år genomför en sexuell handling som är kränkande med hänsyn till sin art eller omständigheterna i övrigt. Vidare föreslås i en ny paragraf *sexuellt övergrepp mot barn*. I den bestämmelsen föreskrivs straffansvar för den som i annat fall än som tidigare sagts i kapitel 6 i brottsbalken förmår ett barn att företa en sexuell handling eller utsätter barnet för en sådan handling. I betänkandet föreslås också bl.a. ett nytt brott benämnt *sexuell exploatering av ungdom* med en straffskala som sträcker sig från böter till fängelse i två år. Bestämmelsen skall omfatta såväl köp av sexuella tjänster av ungdomar som främjande av sexuell posering av ungdomar.

Betänkandet har remitterats. En del av betänkandet som avser människohandel har behandlats särskilt och lett till ny lagstiftning den 1 juli 2002 (prop. 2001/02:124, bet. 2001/02:JuU27, rskr. 2001/02:270, SFS 2002:436). Betänkandet är i övriga delar för närvarande föremål för beredning inom Justitiedepartementet. Målsättningen är att en proposition skall kunna presenteras för riksdagen under 2004.

4 Innehållet i rambeslutet samt redovisning av nuvarande svenska regler

4.1 Inledning

Rambeslutet syftar till att stärka unionens gemensamma tillvägagångssätt när det gäller sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. Även om ett betydande antal åtgärder redan vidtagits för att bekämpa dessa brotts typer krävs ytterligare arbete på bred front. Behovet av att understryka

och förstärka ett gemensamt synsätt på sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi bör också ses mot bakgrund av den framtida utvidgningen av Europeiska unionen. Tanken är att genom rambeslutet skapa gemensamma minimiregler i medlemsstaterna när det gäller straffrättsliga åtgärder, däribland straffrättsliga påföljder, i kampen mot sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. Rambeslutet avser vidare att, i fråga om sexuellt utnyttjande av barn, följa upp bestämmelserna i den gemensamma åtgärden av den 24 februari 1997 om åtgärder mot människohandel och sexuellt utnyttjande av barn med ytterligare lagstiftningsåtgärder. Rambeslutet är också avsett att särskilt visa den Europeiska unionens beslutsamhet att genomföra gemensamma straffrättsliga bestämmelser i fråga om barnpornografi som utgör ett ökande fenomen bl.a. genom att Internet och ny teknik används för dess spridning.

Rambeslutet upptar bl.a. definitioner (artikel 1), brott som avser sexuellt utnyttjande av barn (artikel 2), barnpornografibrott (artikel 3), kriminalisering av anstiftan, medhjälp och försök (artikel 4) samt gemensamma lägsta maximistraff och vad som skall anses utgöra försvårande omständigheter (artikel 5). Där finns också bestämmelser om ansvar och påföljder för juridiska personer (artikel 6–7), behörighet och lagföring (artikel 8) samt skydd av och hjälp till brottsoffer (artikel 9).

Uttalanden

I en bilaga till rambeslutet återfinns sex utkast till uttalanden som skall tas till rådets protokoll när rambeslutet om åtgärder för att bekämpa sexuell exploatering av barn och barnpornografi antas.

Enligt det första uttalandet kommer Förenade kungariket, Belgien, Tyskland, Irland och Grekland inte att tillämpa ett undantag som föreskrivs i artikel 3.2 c) om framställning och innehav av visst barnpornografiskt material för privat bruk.

Det andra uttalandet har avgetts från Portugal, som förklarar att strängare påföljder kommer att föreskrivas ”för alla gärningar som berör barn eller andra människor i förhållande till de påföljder som är tillämpliga vid virtuell barnpornografi.”

Frankrike anger i det tredje uttalandet att medlemsstaternas skyldighet att straffa försök att begå brott enligt artikel 2 c (i) och 2 c (iii) tolkas som en skyldighet att straffa våldtäktsförsök enligt den definition som gäller nationellt.

Det fjärde uttalandet är från Danmark som anser att uttrycket ”sexuell omoral” i den danska strafflagen omfattar de pornografiska föreställningar som avses i rambeslutet.

Det femte uttalandet har gjorts av Tyskland och Finland. Dessa stater förutsätter att bestämmelsen i artikel 5.1 inte innebär att medhjälp och i synnerhet försök skall likställas med det brott som begåtts av huvudgärningsmannen. Nederländerna har anslutit sig till detta uttalande.

Det sista uttalandet är från Belgien och övriga delegationer som vill ansluta sig till uttalandet. Belgien beklagar att räckvidden för artikel 5.2 c är begränsad till sådana fall där offret är ett barn under sexuell myndighetsålder och förklarar att Belgien inte kommer att tillämpa den begränsningen i sin nationella lagstiftning.

I ingressen till rambeslutet föreskriver rådet att rambeslutet antas med beaktande av dels Fördraget om Europeiska unionen, särskilt artiklarna 29, 31 e och 34.2 b, dels kommissionens förslag och Europaparlamentets yttrande. Vidare hänvisas bland annat till de tidigare åtgärder och beslut som tagits på området.

I ingressen framhålls att sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi utgör allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna och av barnets grundläggande rätt till en harmonisk uppväxt och utveckling samt att barnpornografi, som är en särskilt allvarlig form av sexuellt utnyttjande av barn, ökar och sprids genom utnyttjande av ny teknik och Internet.

Därutöver understryks bland annat behovet av en gemensam strategi, gemensamma brottsrekvisit och tillräckligt stränga påföljder i medlemsländerna.

4.3 Artikel 1 Definitioner

I *artikel 1* anges vissa definitioner som används i rambeslutet.

Enligt *punkten a* avses med *barn* varje person som är yngre än 18 år.

Enligt *punkten b* avses med *barnpornografi* pornografiskt material som avbildar eller föreställer

(i) ett verkligt barn som är inblandat i eller ägnar sig åt handling med tydlig sexuell innebörd, inbegripet obscen exponering av ett barns könsorgan eller blygdregion, eller

(ii) en verklig människa som ser ut att vara ett barn och deltar i eller ägnar sig åt sådan handling, eller

(iii) realistiska bilder på ett fiktivt barn som deltar i eller ägnar sig åt sådan handling.

Enligt *punkten c* skall med *datorsystem* avses en apparat eller grupp av sammankopplade apparater eller apparater som står i samband med varandra, där en eller flera av dem, enligt ett program, utför automatisk databehandling.

Enligt *punkten d* skall med *juridisk person* avses varje enhet som har denna ställning enligt tillämplig lagstiftning, med undantag för stater eller andra offentliga organ vid utövande av de befogenheter som de har i egenskap av statsmakter samt offentliga internationella organisationer.

Betydelsen av dessa definitioner för svensk lagstiftning behandlas nedan i samband med de artiklar där definitionerna används.

4.4 Artikel 2 Brott som har samband med sexuellt utnyttjande av barn

I *artikel 2* anges vilka brott som har samband med sexuellt utnyttjande av barn och som skall vara straffbara i medlemsstaterna. Enligt artikeln skall varje medlemsstat vidta nödvändiga åtgärder för att straffbelägga följande avsiktliga handlingar:

a) Att tvinga ett barn till prostitution eller deltagande i pornografiska föreställningar, eller att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja ett barn för sådana ändamål.

b) Att rekrytera ett barn till prostitution eller deltagande i pornografiska föreställningar.

c) Att ägna sig åt sexuell aktivitet med ett barn, om

(i) tvång, våld eller hot brukas, eller

(ii) pengar eller andra former av betalning eller ersättning lämnas som betalning för barnets sexuella aktivitet, eller

(iii) missbruk av en erkänd förtroendeställning eller av makt eller inflytande över barnet förekommer.

Gällande svenska ansvarsbestämmelser

Svensk rätt innehåller ett flertal bestämmelser som kan bli tillämpliga på förfaranden som anges i artikel 2.

För *människohandel för sexuella ändamål* döms, enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken, den som med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel förmår någon att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land i syfte att personen där skall utsättas för våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, grovt sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, grovt sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av underårig eller grovt sexuellt utnyttjande av underårig enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 § samma balk, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål. För samma brott döms också den som tar emot, transporterar eller inhyser en person som kommit till ett land under nyss angivna förhållanden, om det sker med användande av sådant otillbörligt medel och i sådant syfte som anges där. Om gärningen begåtts mot en person som inte har fyllt arton år krävs inte att något otillbörligt medel använts. Straffet är fängelse i lägst två och högst tio år. Om brottet är mindre grovt döms till fängelse i högst fyra år. Försök, förberedelse och stämpling till människohandel för sexuella ändamål är också straffbelagt.

Människohandelsbestämmelsen tar sikte på sådan handel som syftar till olika former av sexuell exploatering av människor. Vad som avses är vanligen prostitution men även andra slags sexuella utnyttjanden såsom uppträdande på en sexklubb eller medverkan i en pornografisk film omfattas. I detta sammanhang kan nämnas att en departementspromemoria avses remitteras under hösten 2003 med förslag på lagändringar som bedöms nödvändiga för att Sverige skall kunna tillträda det fakultativa protokollet till FN:s barnkonvention angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi, det inom FN utarbetade protokollet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn samt kunna genomföra det inom EU upprättade rambeslutet om åtgärder för att bekämpa människohandel. Inom ramen för det arbetet övervägs en utvidgning av människohandelsbrottet till att avse även människohandel som inte är gränsöverskridande och människohandel som syftar till andra former av exploatering, t.ex. tvångsarbete.

För *olaga tvång* döms, enligt 4 kap. 4 § brottsbalken, den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning

tvingar annan att göra, tåla eller underlåta något. Detsamma gäller om någon med sådan verkan övar tvång genom hot att åtala eller ange annan för brott eller att om annan lämna menligt meddelande, om tvånget är otillbörligt. Straffet är böter eller fängelse i högst två år. Är brottet grovt är dock straffet fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen innefattat pinande till beaktelse eller annan tortyr. Försök och förberedelse till olaga tvång som är grovt är straffbart.

Om någon lyfter vapen mot annan eller eljest hotar med brottslig gärning på sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom, döms, enligt 4 kap. 5 § brottsbalken, för *olaga hot* till böter eller fängelse i högst ett år. Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

Att tvinga någon till sexuellt umgänge kan bedömas som *våldtäkt*, *grov våldtäkt*, *sexuellt tvång* eller *grovt sexuellt tvång* enligt vad som anges i 6 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken. Straffskalorna är för våldtäkt fängelse i lägst två och högst sex år eller, om brottet är att anse som mindre allvarligt, fängelse i högst fyra år, för grov våldtäkt fängelse i lägst fyra och högst tio år, för sexuellt tvång fängelse i högst två år och för grovt sexuellt tvång fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Försök, förberedelse och stämpling till våldtäkt och grov våldtäkt är, liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott, straffbart. Försök till sexuellt tvång och grovt sexuellt tvång är också straffbart.

För *sexuellt utnyttjande* döms, enligt 6 kap. 3 § brottsbalken, den som förmår någon annan till sexuellt umgänge genom att allvarligt missbruka hans eller hennes beroende ställning. Detsamma gäller den som har sexuellt umgänge med någon annan genom att otillbörligt utnyttja att denna person befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd eller lider av en psykisk störning. Straffet är fängelse i högst två år. Om brottet är att anse som grovt döms dock för *grovt sexuellt utnyttjande* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Försök till sexuellt utnyttjande och grovt sexuellt utnyttjande är straffbart.

För *sexuellt utnyttjande av underårig* döms, enligt 6 kap. 4 § brottsbalken, den som har sexuellt umgänge med någon som är under arton år och som är avkomling till eller står under fostran av honom eller henne eller för vars vård eller tillsyn han eller hon har att svara på grund av en myndighets beslut. Detsamma skall gälla om någon, utan att gärningen faller under bestämmelserna i 1–3 §§, har sexuellt umgänge med barn under 15 år. Straffet är fängelse i högst fyra år. Om brottet är att anse som grovt skall dock dömas för *grovt sexuellt utnyttjande av underårig* till fängelse i lägst två och högst åtta år. Försök, förberedelse och stämpling till grovt sexuellt utnyttjande av underårig är, liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott, straffbart. Vidare är försök till sexuellt utnyttjande av underårig straffbart.

Av 6 kap. 6 § brottsbalken framgår att den som i annat fall än som avses i ovanstående bestämmelser i 6 kap. brottsbalken, har samlag med eget barn eller dess avkomling, kan dömas för *sexuellt umgänge med avkomling* till fängelse i högst två år. Vad som nu sagts gäller dock inte för den som förmåtts till gärningen genom olaga tvång eller på annat otillbörligt sätt.

För *sexuellt ofredande* döms, enligt 6 kap. 7 § brottsbalken, den som i annat fall än som avses förut i kapitlet, sexuellt berör barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd. För samma brott döms även den som genom tvång, förledande eller annan otillbörlig påverkan förmår någon som har fyllt femton men inte arton år att företa eller medverka i en handling med sexuell innebörd, om handlingen är ett led i framställning av pornografisk bild eller utgör en posering i annat fall än när det är fråga om framställning av en bild. För brottet är stadgat böter eller fängelse i högst två år.

För *koppleri* döms, enligt 6 kap. 8 § brottsbalken, den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att annan har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, skall han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten. Straffet är fängelse i högst fyra år. Är brottet grovt skall dock, enligt 6 kap. 9 § brottsbalken, dömas för *grovt koppleri* till fängelse i lägst två och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om den som har begått gärningen främjat tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning i större omfattning eller hänsynslöst utnyttjat annan. Försök, förberedelse och stämpling till grovt koppleri är, liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott, straffbart. Försök till koppleri är också straffbart.

För *förförelse av ungdom* döms, enligt 6 kap. 10 § brottsbalken, den som genom att utlova eller ge ersättning skaffar eller söker skaffa sig tillfälligt sexuellt umgänge med någon som är under arton år till böter eller fängelse i högst sex månader.

6 kap. 11 § brottsbalken innehåller en särskild bevislätnadsregel som anknyter till de föregående bestämmelserna i kapitlet om ansvar för gärning som begåtts mot en person under viss ålder. Enligt paragrafen skall ansvar även ådömas den som inte insåg men hade skäligen anledning att anta att barnet uppnått sådan ålder.

Enligt arbetsmiljölagen (1977:1160) får en minderårig inte anlitas till eller utföra arbete på sätt som medför risk för skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling (5 kap. 3 § första stycket). Med minderårig avses den som inte har fyllt 18 år (5 kap. 1 §). Det strider således mot nämnda lag att utnyttja barn under 18 år genom att anlita dem för arbete på sexklubb. Detsamma gäller om barn under 18 år utnyttjas som fotomodeller för pornografiskt material eller anlitas på massageinstitut eller poseringsateljéer. Arbetsmiljöverket har möjlighet att ingripa med föreläggande eller förbud i fall då en minderårig har arbetsuppgifter av sådant slag som avses i 5 kap. 3 § (7 kap. 7 §). Den som bryter mot ett sådant föreläggande eller förbud kan dömas till böter eller fängelse i högst ett år (8 kap. 1 §).

Av 2 kap. 14 § ordningslagen (1993:1617) framgår att offentlig tillställning som utgör pornografisk föreställning inte får anordnas. Enligt förarbetena till den lagen avses med pornografisk föreställning en föreställning med levande aktörer, där sexuella situationer eller händelseförlopp framställs på ett ohöljt och utmanande sätt. För frågan om en föreställning skall anses vara pornografisk är de sexuella inslagens karaktär

och omfattning av betydelse. I begreppet får också anses ingå att det primära syftet med föreställningen skall vara att förmedla pornografi. Enstaka inslag av striptease eller liknande framställningar i t.ex. en teater eller varietéföreställning gör inte föreställningen pornografisk (prop. 1973:115 s. 108). Vid införande av förbudsbestämmelsen i ordningslagen sades att förbudet även omfattar enskild posering, om den kan anses utgöra eller vara en del av en tillställning, som anordnas på sådant sätt att allmänheten äger tillträde (prop. 1981/82:187 s. 73). Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet anordnar en offentlig tillställning i strid mot förbudet i 2 kap. 14 § ordningslagen kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Reglerna om anstiftan och medhjälp i 23 kap. brottsbalken är tillämpliga i fråga om samtliga svenska ansvarsbestämmelser som angivits ovan i avsnittet. Samtliga gärningar faller också under allmänt åtal.

Under avsnitt 6.2 behandlas frågan om eventuella lagstiftningsåtgärder i anledning av rambeslutets bestämmelser i denna del.

4.5 Artikel 3 Barnpornografibrott

Enligt *artikel 3 punkten 1* skall varje medlemsstat vidta nödvändiga åtgärder för att straffbelägga följande avsiktliga handlingar, oavsett om de utförs med hjälp av ett datorsystem eller inte, när de begåtts orättmätigt:

- a) Framställning av barnpornografi.
- b) Distribution, spridning eller överföring av barnpornografi.
- c) Utbudande eller tillhandahållande av barnpornografi.
- d) Förvärv eller innehav av barnpornografi.

Enligt *punkten 2* får en medlemsstat göra undantag från straffrättsligt ansvar för sådana handlingar avseende barnpornografi

a) som avses i artikel 1 b (ii), när ”den verkliga människa” som ser ut att vara ett barn i själva verket var 18 år eller äldre vid avbildningstillfället,

b) som avses i artikel 1 b (i) och (ii), när det gäller framställning och innehav, om bilder på barn som uppnått sexuell myndighetsålder framställs och innehågs med dessa personers medgivande och endast för deras privata bruk. Även när det fastställs att ett medgivande har förelegat, skall detta inte anses giltigt om t.ex. högre ålder, mogenhet, position, ställning, erfarenhet eller offrets beroende av förövaren har missbrukats för att uppnå detta medgivande,

c) som avses i artikel 1 b (iii), när det fastställs att en persons framställning och innehav av det pornografiska materialet endast sker för privat bruk, om inget pornografiskt material som avses i artikel 1 b (i) och 1 b (ii) har använts för dess framställning, och förutsatt att handlingen inte medför någon risk för spridning av materialet.

Gällande svenska ansvarsbestämmelser

Enligt svensk rätt är i stort sett all befatning med barnpornografi kriminaliserad. För *barnpornografibrott* döms, enligt 16 kap. 10 a § brottsbalken, den som

1. skildrar barn i pornografisk bild,

2. sprider, överlåter, upplåter, förevisar eller på annat sätt gör en sådan bild av barn tillgänglig för någon annan,
3. förvärvar eller bjuder ut en sådan bild av barn,
4. förmedlar kontakter mellan köpare och säljare av sådana bilder av barn eller vidtar någon annan liknande åtgärd som syftar till att främja handel med sådana bilder, eller
5. innehar en sådan bild av barn.

Detsamma gäller den som i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte av oaktsamhet sprider en barnpornografisk bild.

Med barn avses en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden och omständigheterna kring den, är under 18 år.

Straffet för barnpornografibrott är fängelse i högst två år, eller, om brottet är ringa, böter eller fängelse i högst sex månader. För grova uppsåtliga brott döms för *grovt barnpornografibrott* till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om det har begåtts yrkesmässigt eller i vinstsyfte, utgjort ett led i brottslig verksamhet som utövats systematiskt eller i större omfattning, avsett en särskilt stor mängd bilder eller avsett bilder där barn utsätts för särskilt hänsynslös behandling.

Försök till uppsåtligt barnpornografibrott är, om brottet inte är ringa, straffbart, liksom försök eller förberedelse till grovt barnpornografibrott. Även anstiftan och medhjälp är straffbart i enlighet med vad som anges i 23 kap. brottsbalken. Brottet faller under allmänt åtal.

Undantag från kriminaliseringen görs endast för hantverksmässig framställning och efterföljande innehav av teckningar och liknande som inte är avsedda att göras tillgängliga för andra samt för gärningar som med hänsyn till omständigheterna är försvarliga. Utrymme för att anse gärningar som försvarliga är litet. Undantaget för försvarliga gärningar tar primärt sikte på sådana innehav som kan vara nödvändiga för nyhetsförmedling, forskning och opinionsbildning (se konstitutionsutskottets betänkande 1998/99:KU4 s. 5–6).

Om skildringar av barn i pornografisk bild förs in eller ut ur Sverige döms enligt lagen (1998:1443) om förbud mot införsel och utförsel av barnpornografi för brott mot lagen (2000:1225) om straff för smuggling. Straffet för *smuggling* är böter eller fängelse i två år eller, i ringa fall, penningböter. För *grov smuggling* är straffet fängelse i lägst sex månader och högst sex år. För försök till smuggling samt för försök, förberedelse och stämpling till grov smuggling döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Brotten faller under allmänt åtal. Även anstiftan och medhjälp är straffbart.

Den vidsträckt svenska kriminaliseringen av olika befattningar med barnpornografi har möjliggjorts genom att barnpornografibrottet har flyttats ut från mediegrundlagarnas, dvs. tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen, tillämpningsområden. Alla tidigare bestämmelser om barnpornografi i dessa grundlagar har upphävts. Av mediegrundlagarna framgår numera uttryckligen att de inte är tillämpliga på skildringar av barn i pornografisk bild (1 kap. 10 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 13 § yttrandefrihetsgrundlagen). Huvudskälet för detta principgenombrott och den utvidgade kriminaliseringen är att varje företeende av en barnpornografisk bild utgör en straffvärd kränkning av såväl det

avbildade barnet som barn i allmänhet. Bestämmelsen gäller bilder av alla slag. Hit hör bilder i tryckta skrifter, tecknade bilder, fotografiska bilder och bilder som förmedlas med TV-teknik eller videogram. Även tecknade bilder med barnpornografiskt motiv omfattas av förbudsregeln. Bestämmelsen omfattar även pornografiska bilder på Internet. En bild kan framställas på olika sätt, exempelvis genom att ett verkligt barn fotograferas eller filmas eller tecknas av i en verklig situation. Genom olika tekniker kan också mer eller mindre verklighetstroga artificiella bilder skapas, i regel genom collage eller montage utifrån bilder av verkliga barn. Nya framställningar kan också skapas genom att redan befintliga skildringar mångfaldigas, t.ex. med hjälp av video- eller datateknik (prop. 1997/98:43 s. 163).

Ljudupptagningar och framställningar i text utan bilder faller däremot inte inom ramen för det område som har lyfts ut ur grundlagarna. För sådana framställningar som inte kan anses utgöra skildringar av barn i pornografisk bild gäller i stället, inom tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens respektive tillämpningsområden, skyddet enligt dessa grundlagar.

När det gäller bedömningen av vad som avses med pornografisk bild finns vägledande motivuttalanden. En bild är pornografisk om den, utan att ha några vetenskapliga eller konstnärliga värden, på ett ohöljt och utmanade sätt, skildrar ett sexuellt motiv (prop. 1970:125 s. 79 f.). Straffbarheten begränsas inte till handlingar som uppenbart har en sexuell innebörd. Även pornografiska bilder där barn förekommer tillsammans med en eller flera vuxna personer som utför sådana handlingar avses. Även bilder där barn, t.ex. genom speciella kameraarrangemang, framställs på ett sätt som är ägnat att vädja till sexualdriften utan att det avbildade barnet kan sägas ha deltagit i ett sexuellt beteende vid avbildningen kan avses. Dock kan viss försiktighet sägas vara påkallad. All avbildning av nakna barn eller alla bilder där ett barns könsorgan kan urskiljas omfattas inte av straffbestämmelsen, även om sådana bilder skulle kunna stimulera en del människors sexualdrift (prop. 1978/79:179 s. 9).

Som tidigare nämnts avses med barn enligt bestämmelsen i 16 kap. 10 a § brottsbalken en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden och omständigheterna kring den, är under 18 år. Huvudregeln för bedömningen av om en bild föreställer ett barn är således pubertetsutvecklingen, inte åldern. Den som utvecklas sent kan alltså vara att bedöma som barn även efter 18 års ålder. Om det redan av bilden och omständigheterna kring bilden, exempelvis marknadsföringen, bildtexten eller omslaget till en videofilm framgår att personen i fråga inte fyllt 18 år vid fotograferings- eller inspelningstillfället anses han eller hon vara ett barn även efter fullbordad pubertetsutveckling. Den nu behandlade regleringen av ålderskravet har fått formen av ett straffrättsligt rekvisit, men den är till stor del närmast att se som en av barnskydd motiverad särskild bevisregel. Den tar sikte på att hindra att viss bevisning anskaffas och förs på ett sätt som typiskt sett är skadligt för barnen samtidigt som den syftar till att underlätta lagföring av misstänkta brott i sådana fall där personernas ålder inte kan bevisas. På detta sätt har man i Sverige velat undvika att polis och åklagare skall vara tvungna att identifiera de medverkande personerna och bevisa deras ål-

der. Det är en mycket svår, ofta omöjlig, uppgift. Ett eftersökande och en identifiering samt därpå följande förhör skulle också med största sannolikhet normalt innebära en ytterligare kränkning av barnet (prop. 1997/98:43 s. 86 f.).

Under avsnitt 6.2 behandlas frågan om eventuella lagstiftningsåtgärder i anledning av rambeslutets bestämmelser i denna del.

4.6 Artikel 4 Anstiftan, medhjälp och försök

Artikel 4 ålägger medlemsstaterna att kriminalisera anstiftan, medhjälp och försök enligt följande. Enligt *punkten 1* skall varje medlemsstat vidta nödvändiga åtgärder för att straffbelägga anstiftan och medhjälp till de brott som avses i artiklarna 2 och 3. Enligt *punkten 2* skall varje medlemsstat vidta nödvändiga åtgärder för att straffbelägga försök att begå de handlingar som avses i artikel 2 och artiklarna 3.1 a) och 3.1. b).

Gällande svenska ansvarsbestämmelser

Enligt den allmänna medverkansbestämmelsen i 23 kap. 4 § brottsbalken gäller ansvar som är föreskrivet för viss gärning inte endast den som har utfört gärningen utan även den som har främjat den med "råd eller dåd". Regeln gäller vid alla brottsbalksbrott samt de brott i specialstraffrätten för vilka fängelse är föreskrivet eller för vilka särskild föreskrift finns att medverkan skall bestraffas.

Med uttrycket råd eller dåd avses att främjandet skall ha skett med psykiska eller fysiska medel. Enligt normalt språkbruk främjas en gärning när någon har gjort något som underlättar eller i vart fall är ägnat att underlätta gärningens utförande. I brottsbalken har dock uttrycket givits en vidare betydelse och kan även innefatta medverkan som inte utgjort någon förutsättning för brottet. Att ett främjande av en gärning är straffbart såsom medverkan, även om det inte är en betingelse för att gärningen skall komma till stånd, medför att medverkansansvar kan drabba även den som endast obetydligt bidragit till gärningen.

I paragrafens andra stycke föreskrivs att den som inte är att anse som gärningsman skall dömas för anstiftan av brottet, om han har förmått annan till utförandet, och annars för medhjälp till detta. Av detta följer att medverkan kan ha tre former enligt svensk rätt; gärningsmannaskap, anstiftan och medhjälp. Mellan dessa olika former gäller en prioritetsordning. Gärningsmannaskap har företräde framför de båda andra medverkansformerna och anstiftan ses som allvarligare än medhjälp. Varje medverkande är självständigt ansvarig, dvs. oberoende av om det är möjligt att straffa någon annan medverkande. Ansvaret är dock beroende av att ett brott eller, i den mån det är straffbelagt, försök till brott, objektivt har begåtts.

Kravet på subjektiv täckning innebär att medhjälparens uppsåt skall täcka det faktum att han eller hon har främjat en viss gärning med råd eller dåd. Det krävs att medhjälparen har uppsåt i förhållande till de faktiska omständigheter som utgör underlag för bedömningen att ett främjande föreligger. I paragrafen föreskrivs också att varje medverkande

bedöms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom eller henne till last.

I 23 kap. 1 § brottsbalken föreskrivs att den som påbörjat utförandet av visst brott utan att detta kommit till fullbordan skall, i de fall särskilt stadgande givits därom, dömas för försök till brottet om fara förelegat att handlingen skulle leda till brottets fullbordan eller sådan fara endast på grund av tillfälliga omständigheter varit utesluten.

I avsnitt 4.4 och 4.5 anges i vad mån bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken om anstiftan, medhjälp och försök till brott samt andra osjälvständiga brottsformer är tillämpliga i fråga om de straffbud som rambeslutet aktualiserar.

Frågor om i vilka avseenden rambeslutets krav på kriminalisering föranleder lagändringar i Sverige behandlas närmare i avsnitt 6.2.

4.7 Artikel 5 Påföljder och försvårande omständigheter

I *artikel 5 punkten 1* anges att varje medlemsstat skall vidta nödvändiga åtgärder för att de brott som avses i artiklarna 2–4 skall beläggas med straffrättsliga påföljder som innebär ett längsta frihetsberövande om minst ett till tre år.

Enligt *punkten 2* skall varje medlemsstat vidta nödvändiga åtgärder för att följande brott skall beläggas med straffrättsliga påföljder som innebär ett längsta frihetsberövande om minst fem till tio år:

a) De brott som avses i artikel 2 a, som består i ”att tvinga ett barn till prostitution eller deltagande i pornografiska föreställningar” och de brott som avses i artikel 2 c (i).

b) De brott som avses i artikel 2 a, som består i ”att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja ett barn för sådana ändamål” och de brott som avses i artikel 2 b, i båda fallen i den mån de hänför sig till prostitution och minst en av följande omständigheter anses föreligga:

Offret är ett barn som enligt den nationella lagstiftningen inte uppnått sexuell myndighetsålder.

– Gärningsmannen har medvetet eller genom hänsynslöshet satt barnets liv på spel.

– Brottet har begåtts med användande av grovt våld eller har vållat barnet svår skada.

– Brottet har begåtts inom ramen för en kriminell organisation enligt definitionen i gemensam åtgärd 98/733/RIF, oavsett den straffnivå som anges i den gemensamma åtgärden.

c) De brott som avses i artikel 2 a, som består av ”att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja ett barn för sådana ändamål” samt de brott som avses i artikel 2 b, i båda fallen i den mån de hänför sig till pornografiska föreställningar, artikel 2 c (ii), 2 c (iii) och artikel 3.1 a, 3.1 b och 3.1 c om offret är ett barn som enligt den nationella lagstiftningen inte uppnått sexuell myndighetsålder och om minst en av följande omständigheter anses föreligga:

– Gärningsmannen har medvetet eller genom hänsynslöshet satt barnets liv på spel.

– Brottet har begåtts med användande av grovt våld eller har vållat barnet svår skada.

– Brottet har begåtts inom ramen för en kriminell organisation enligt definitionen i gemensam åtgärd 98/733/RIF oavsett den straffnivå som anges i den gemensamma åtgärden.

Enligt *punkten 3* skall varje medlemsstat vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en fysisk person som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 2–4 i förekommande fall kan avstängas [i den engelska översättningen används uttrycket ”be (...) prevented”], tillfälligt eller permanent, från utövande av sådan verksamhet som hänför sig till tillsyn av barn.

Enligt *punkten 4* får varje medlemsstat fastställa andra påföljder, inbegripet påföljder som inte är straffrättsliga, för handlingar avseende barnpornografi enligt artikel 1 b (iii).

Gällande svenska påföljdsbestämmelser

I avsnitt 4.4 och 4.5 anges vilka straff som kan följa på de brott som rambeslutets bestämmelser i första hand aktualiserar. Därutöver kan givetvis andra brott, som t.ex. misshandel eller människorov, komma i fråga i det enskilda fallet. När det gäller bestämmelserna i förevarande artikel om vilka straff medlemsstaterna är skyldiga att föreskriva kan följande sägas under respektive punkt.

Vad gäller kravet enligt *punkten 1* avseende maximistraff, är straffsatserna tillräckliga om det går att styrka att gärningarna innefattar människohandel för sexuella ändamål, olaga tvång, olaga hot, våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av underårig, sexuellt ofredande, koppleri eller barnpornografibrott. För brottet förförelse av ungdom är dock endast stadgat fängelse i högst sex månader.

Beträffande *punkten 2 a* är straffsatserna tillräckliga om det går att styrka att gärningarna innefattar människohandel för sexuella ändamål, olaga tvång, grovt brott, grovt koppleri, våldtäkt och grov våldtäkt. I andra fall är straffsatserna otillräckliga.

De straffsatter som kan komma i fråga avseende *punkten 2 b* är också tillräckliga i den utsträckning gärningarna omfattas av svenska straffbestämmelser, om det går att styrka att gärningen innefattar människohandel för sexuella ändamål eller grovt koppleri. I annat fall är de otillräckliga.

Likaså är de svenska straffbestämmelserna avseende *punkten 2 c* tillräckliga om det kan styrkas att gärningen innefattar människohandel för sexuella ändamål, grovt sexuellt utnyttjande av underårig eller grovt barnpornografibrott. I annat fall räcker de inte till.

Genom de fyra strecksatserna under *punkten 2 b* uppställs således krav på särskilt stränga straff i medlemsländerna om vissa försvårande omständigheter är för handen. I det sammanhanget kan nämnas att enligt 29 kap. 2 § 2, 3 och 6 brottsbalken skall det vid bedömningen av straffvärdet för ett brott särskilt beaktas i försvårande riktning om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet, om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig eller om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll. Detta skall dock beaktas inom ramen för den för brottet tillämpliga straffskalan.

Punkten 3 innehåller bestämmelser om att säkerställa att en person som dömts för brott enligt rambeslutet inte skall kunna utöva sådan verksamhet som hänförs till tillsyn av barn. Enligt lagen (2000:873) om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg skall den som erbjuds anställning inom bl.a. förskoleverksamhet, grundskola och skolbarnsomsorg lämna ett utdrag ur belastningsregistret till den som erbjuder anställningen. Den som inte har lämnat ett sådant registerutdrag får inte anställas. Enligt 22 § 3 p. tredje stycket förordningen (1999:1134) om belastningsregister skall ett sådant registerutdrag endast innehålla domar, beslut eller strafförelägganden där påföljd har dömts ut för mord, dråp, grov misshandel, människorov, sexualbrott, grovt rån, barnpornografibrott och grovt barnpornografibrott. Det bör påpekas att Statens skolverk har fått regeringens uppdrag att följa upp lagstiftningen om registerkontroll. Uppdraget redovisades till regeringen den 2 juni 2003. Skolverket föreslår att regeringen låter göra en översyn av lagstiftningen i vissa delar samt anser att informationen behöver förbättras om lagstiftningen och dess tillämpning. Skolverket, Svenska Kommunförbundet och Rikspolisstyrelsen samverkar kring behovet av ytterligare information.

Punkten 4 uppställer inte något krav på lagstiftning.

Under avsnitt 6.3 behandlas frågan om eventuella lagstiftningsåtgärder i anledning av rambeslutets påföljdsbestämmelser.

4.8 Artiklarna 6 och 7 Ansvar och påföljder för juridiska personer

Enligt *artiklarna 6* och *7* skall också juridiska personer, under vissa förutsättningar, kunna hållas ansvariga och ådömas i vart fall administrativa avgifter eller straffrättsliga böter för brott som har begåtts till deras förmån av personer som är verksamma i den juridiska personen. Något krav på att införa straffrättsligt ansvar för juridiska personer föreligger inte.

Enligt *artikel 6 punkten 1* skall varje medlemsstat vidta nödvändiga åtgärder för att juridiska personer skall kunna hållas ansvariga för brott enligt artiklarna 2–4 och som begås till förmån för dessa juridiska personer av någon person som agerar antingen enskilt eller som en del av den juridiska personens organisation och har en ledande ställning inom den juridiska personens organisation, grundad på

- a) befogenhet att företräda den juridiska personen,
- b) befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar, eller
- c) befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen.

Enligt *artikel 6 punkten 2* skall varje medlemsstat därutöver vidta de åtgärder som är nödvändiga för att juridiska personer skall kunna hållas ansvariga när brister i övervakning eller kontroll som skall utföras av en sådan person som avses i punkten 1 har gjort det möjligt för en person som är underställd den juridiska personen att till förmån för denna juridiska person begå ett brott som avses i artiklarna 2–4.

Enligt *artikel 6 punkten 3* utesluter den juridiska personens ansvar enligt punkterna 1 och 2 inte lagföring av de fysiska personer som är gärningsmän, anstiftare eller medhjälpare till ett brott som avses i artiklarna 2–4.

Enligt *artikel 7 punkten 1* skall varje medlemsstat vidta nödvändiga åtgärder för att en juridisk person som är ansvarig i enlighet med artikel 6 punkten 1 skall kunna bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder, som innefattar bötesstraff eller administrativa avgifter och som får innefatta andra påföljder, såsom

- a) fråntagande av rätt till offentliga förmåner eller stöd,
- b) tillfälligt eller permanent näringsförbud,
- c) rättslig övervakning,
- d) rättsligt beslut om upplösning av verksamheten, eller
- e) tillfällig eller permanent stängning av inrättningar som har använts för att begå brottet.

I *punkten 2* åläggs medlemsstaterna att vidta nödvändiga åtgärder för att en juridisk person som är ansvarig i enlighet med artikel 6.2 skall kunna bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder eller åtgärder.

Gällande svenska bestämmelser avseende ansvar och påföljder för juridiska personer

I 36 kap. 7–10 §§ brottsbalken återfinns bestämmelser om företagsbot. Av dessa följer att för brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet kan näringsidkaren åläggas företagsbot. Det gäller under förutsättning att dels brottsligheten inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenad med verksamheten eller annars är av allvarligt slag, dels näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten. Regelverket innehåller också bl.a. bestämmelser om hur företagsbotens storlek skall bestämmas och jämningsbestämmelser.

Under avsnitt 6.4 behandlas frågan om eventuella lagstiftningsåtgärder i anledning av rambeslutets bestämmelser om juridiska personer.

4.9 Artikel 8 Behörighet och lagföring

En medlemsstat skall enligt *artikel 8 punkten 1* vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fastställa sin behörighet beträffande brott som avses i artiklarna 2–4, när

- a) brottet har begåtts helt eller delvis inom medlemsstatens territorium,
- b) gärningsmannen är medborgare i medlemsstaten, eller
- c) gärningen begåtts till förmån för en juridisk person som är etablerad inom medlemsstatens territorium.

Av *punkten 2* följer dock att en medlemsstat får besluta att den inte kommer att tillämpa eller endast i särskilda fall eller under särskilda omständigheter kommer att tillämpa bestämmelserna om behörighet i punkterna 1 b) och 1 c), när brottet har begåtts utanför dess territorium.

En medlemsstat som enligt sin lagstiftning inte utlämnar sina egna medborgare skall, enligt *punkten 3*, vidta nödvändiga åtgärder för att fastställa sin behörighet över och i lämpliga fall lagföra de brott som avses i artiklarna 2–4 som har begåtts av dess egna medborgare utanför dess territorium.

Enligt *punkten 4* skall medlemsstater som beslutar att tillämpa bestämmelserna i *punkten 2* underrätta rådets generalsekretariat och kommissionen om detta, i lämpliga fall med uppgift om i vilka särskilda fall eller under vilka särskilda omständigheter som beslutet gäller.

Enligt *punkten 5* skall varje medlemsstat sörja för att dess behörighet omfattar situationer i vilka ett brott enligt artikel 3 och, i den mån det är relevant, artikel 4, begås med hjälp av ett datorsystem, till vilket åtkomsten skett från dess territorium, oavsett om datorsystemet är beläget inom dess territorium.

Punkten 6 föreskriver att varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra att åtminstone de allvarligaste brotten som avses i artikel 2 kan åtalas i enlighet med nationell lag efter det att offret uppnått myndighetsålder.

Gällande svenska behörighets- och lagföringsbestämmelser

Tillämpligheten av svensk lag, dvs. svensk straffrättslig domsrätt, regleras i huvudsak i 2 kap. brottsbalken. Bestämmelser om utlämning finns i lagen (1957:668) om utlämning för brott och i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge. Sverige har ratificerat 1996 års EU-konvention om utlämning, som bl.a. innehåller bestämmelser som innebär att svenska medborgare under vissa förutsättningar skall kunna utlämnas till annan medlemsstat.

Svenska domstolar har enligt 2 kap. 1 § brottsbalken alltid domsrätt avseende brott som är begångna inom territoriet. I 2 kap. 4 § brottsbalken stadgas att brott skall anses begånget där den brottsliga handlingen företogs, så ock där brottet fullbordades eller, vid försök, det avsedda brottet skulle ha fullbordats. Bestämmelserna i 2 kap. 2 § samma balk reglerar brott som har begåtts utom riket. Enligt första stycket omfattar svensk domsrätt i princip alla av svenska medborgare begångna brott. Med svensk medborgare jämställs utlämning med hemvist i Sverige. Av samma paragraf framgår att den svenska behörigheten i vissa särskilt angivna fall också kan sträcka sig till brott som begåtts utom riket av andra utlämningar, exempelvis utlämning som efter brottet har blivit svensk medborgare eller utlämning som vistas i Sverige, om brottet i sistnämnda fall renderar fängelse i mer än sex månader. I paragrafens andra stycke föreskrivs ett krav på dubbel straffbarhet. Enligt denna bestämmelse gäller inte behörighetsreglerna om brott som begåtts utanför Sverige om gärningen är fri från ansvar enligt lagen på gärningsorten.

Härutöver har svenska domstolar en formellt vidsträckt behörighet att döma för brott begångna utanför Sverige, bl.a. avseende brott som innehåller minst 4 års fängelse i straffskalan, jfr. 2 kap. 3 § brottsbalken. Det finns dock ett principiellt krav på åtalsförordnande för utomlands begångna gärningar enligt 2 kap. 5 § andra stycket brottsbalken.

Det kan nämnas att 1998 års Sexualbrottskommitté har föreslagit ett slopande av kravet på dubbel straffbarhet för utomlands begångna brott bl.a. avseende flera allvarliga sexualbrott mot barn.

I sammanhanget kan även påpekas att Internationella straffrättsutredningen i betänkandet Internationella brott och svensk jurisdiktion (SOU 2002:98) presenterat bl.a. förslag till en ny lydelse av 2 kap. brottsbalken.

Under avsnitt 6.5 behandlas frågan om de svenska behörighetsreglernas överensstämmelse med rambeslutet.

4.10 Artikel 9 Skydd av och hjälp till brottsoffer

Enligt *artikel 9 punkten 1* skall medlemsstaterna fastställa att utredning eller lagföring av brott som omfattas av rambeslutet inte skall vara beroende av brottsoffers anmälan eller anklagelse, åtminstone i de fall där brottet helt eller delvis har begåtts på medlemsstatens territorium.

Enligt *punkten 2* bör offer för brott enligt artikel 2 anses som särskilt utsatta brottsoffer enligt artiklarna 2.2, 8.4 och 14.1 i rådets rambeslut 2001/220/RIF av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden (EGT L 82, 22.3.2001, s. 1–4).

Enligt *punkten 3* skall varje medlemsstat vidta alla de åtgärder som är möjliga för att garantera brottsoffrets familj lämpligt stöd. Särskilt skall varje medlemsstat, där det är lämpligt och möjligt, tillämpa artikel 4 i det rambeslut som anges i punkten 2 på den familj som det hänvisas till.

Enligt artikel 2.2 i rambeslutet om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden skall varje medlemsstat se till att särskilt utsatta brottsoffer får den särskilda behandling som på bästa sätt motsvarar deras situation. Enligt artikel 8.4 i samma rambeslut skall varje medlemsstat, när det är nödvändigt att skydda brottsoffer, särskilt de mest utsatta, mot följderna av att vittna offentligt se till att de genom domstolsbeslut kan få vittna under sådana förhållanden som gör det möjligt att uppnå syftet att skydda brottsoffren, på varje sätt som är lämpligt och förenligt med de grundläggande principerna i lagstiftningen. Enligt artikel 14.1 skall varje medlemsstat genom sina offentliga organ eller genom att finansiera organisationer till stöd för brottsoffer, uppmuntra initiativ som gör det möjligt för personer som medverkar i rättsliga förfaranden eller som på annat sätt har kontakt med brottsoffren att få en lämplig utbildning med särskild tonvikt vid de mest utsatta gruppernas behov. Detta skall enligt artikel 14.2 särskilt gälla personal inom polisen och yrkesverksamma inom rättsväsendet. Artikel 4 i rambeslutet om brottsoffrets ställning behandlar brottsoffers rätt till information i vissa avseenden.

Under avsnitt 6.6 behandlas frågan om brottsofferbestämmelsernas förenlighet med svensk rätt.

4.11 Artikel 10 Territoriell tillämpning

Enligt *artikel 10* skall rambeslutet tillämpas på Gibraltar.

4.12 Artikel 11 Upphävande av gemensam åtgärd 97/154/RIF

Enligt *artikel 11* skall den tidigare gemensamma åtgärden 97/154/RIF av den 24 februari 1997 (EGT L 63, 4.3.1997) om åtgärder mot människo-

handel och sexuellt utnyttjande av barn upphöra att gälla. Genom det av rådet den 19 juli 2002 antagna rambeslutet om åtgärder för att bekämpa människohandel upphävdes nämnda gemensamma åtgärd såvitt avser människohandel.

4.13 Artikel 12 Genomförande

Artikel 12 reglerar när medlemsstaterna senast skall ha genomfört rambeslutet i den nationella lagstiftningen och inom vilka tidsfrister de till unionens institutioner skall ha överlämnat texterna till de bestämmelser som omsätter skyldigheterna i rambeslutet till nationell lagstiftning.

Enligt *punkten 1* skall medlemsstaterna ha vidtagit nödvändiga åtgärder för att följa bestämmelserna i rambeslutet senast två år efter det att rambeslutet trätt i kraft.

Enligt *punkten 2* skall medlemsstaterna senast två år efter rambeslutets ikraftträdande till rådets generalsekretariat och till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser som införlivar rambeslutet i deras nationella lagstiftning. På grundval av en rapport utarbetad med hjälp av denna information och en skriftlig rapport från kommissionen, skall rådet senast fyra år efter att rambeslutet trätt i kraft bedöma i vilken utsträckning medlemsstaterna följt rambeslutets bestämmelser.

4.14 Artikel 13 Ikraftträdande

Enligt *artikel 13* skall rambeslutet träda i kraft samma dag som det offentliggörs i Europeiska unionens officiella tidning.

5 Rambeslutets antagande

Regeringens förslag: Riksdagen godkänner utkastet till rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft några invändningar mot förslaget. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har dock ifrågasatt om det är nödvändigt att ha gemensamma brottsdefinitioner och harmoniserade påföljder för att det rättsliga samarbetet skall kunna fungera när det gäller t.ex. sexuellt utnyttjande av barn. Fakultetsstyrelsen har därvid påpekat att andra harmoniseringsåtgärder kan vara fullt tillräckliga. *Sveriges advokatsamfund* har framhållit att samfundet, utan att ta ställning till om rambeslutet bör antas eller inte, är kritiskt mot att Sverige ingår en bindande internationell överenskommelse utan att lagstiftningsbehovet är färdigutrett.

Skälen för regeringens förslag: Många barn lever i dag i en utsatt situation och riskerar att bli offer för sexuellt utnyttjande genom att t.ex. utnyttjas i prostitution eller för framställning av pornografi. Gärningar som skall utgöra brott enligt artikel 2 och 3 i rambeslutet, dvs. sexuellt

utnyttjande av barn och barnpornografi, har under senare år fått allt mer gränsöverskridande inslag, inte minst genom det ökande användandet av Internet samt det ökande resandet mellan länder inom och utom Europeiska unionen. Ett effektivt förebyggande och en effektiv bekämpning av denna brottslighet förutsätter ett gott straffrättsligt skydd för barn inte bara i Sverige utan även internationellt. Det är därför viktigt att de polisiära och straffrättsliga åtgärderna i kampen mot sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi stärks inom EU.

Behovet och nödvändigheten av ett rambeslut inom dessa områden anges redan i Fördraget om Europeiska unionen. I fördragets artikel 29 anges uttryckligen att unionens mål inom området frihet, säkerhet och rättvisa skall uppnås genom bl.a. straffrättsligt samarbete. Bland den brottslighet som särskilt nämns i det sammanhanget återfinns brott mot barn. Av artikel 34.2 b framgår att tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning skall ske genom rambeslut. I slutsats 48 från Europeiska rådets möte i Tammerfors i oktober 1999 anges att avseende nationell straffrätt bör insatserna för att enas om gemensamma definitioner, grunder för åtal och påföljder i ett första skede koncentreras till ett begränsat antal sektorer med särskild betydelse, bl.a. sexuellt utnyttjande av barn. Det aktuella rambeslutet tillmötesgår stats- och regeringschefernas uttalande i denna del.

Det får anses föreligga ett tydligt mervärde i att på EU-nivå tillskapa gemensamma definitioner av vilka handlingar som skall utgöra sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi samt vilka påföljder dessa brott skall kunna leda till. Därigenom skapas ett gemensamt rättsområde som underlättar det polisiära och rättsliga samarbetet för att förebygga och bekämpa sexualbrott mot barn och barnpornografibrott. Genom att tillskapa ett gemensamt rättsområde kan vi också motverka säkra tillflyktsorter för de personer som begår sexualbrott mot barn och barnpornografibrott. En förhoppning är att rambeslutet kommer att bidra till att underlätta arbetet för de rättsvårdande myndigheterna att utreda och beivra dessa brottstyper.

Sverige har under lång tid i internationella sammanhang aktivt deltagit i arbete som syftar till att förhindra och bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. Att åstadkomma en ny, förbättrad EU-gemensam lagstiftning mot sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi får anses vara av yttersta vikt.

Som närmare redogörs för i nästa kapitel innehåller rambeslutet bestämmelser som torde kräva ändringar i den nationella lagstiftningen. De lagändringar som bedöms krävas för uppfyllande av rambeslutets bestämmelser får anses rimliga och acceptabla. De ytterligare kriminaliseringar som blir nödvändiga torde avse förfaranden som även från svensk utgångspunkt får anses straffvärda. Vad avser de straffskärpningar som krävs, är att märka att de inriktas på maximistrafen för brotten och avser de allvarligaste fallen. Någon generell ökning av straffnivåerna för sådana sexualbrott som omfattas av rambeslutet torde därför inte föranledas av rambeslutet som sådant. De eventuella nödvändiga lagändringarna torde också väl kunna införlivas i svensk rätt med bibehållande av den nuvarande systematiken.

Av dessa skäl bör Sverige verka för att rambeslutet antas.

Eftersom rambeslutet enligt artikel 34.2 b i Fördraget om Europeiska unionen är bindande för medlemsstaterna och då det nu aktuella rambeslutet innehåller bestämmelser som torde föranleda ändring av lag, krävs riksdagens godkännande innan Sverige röstar för ett antagande av rambeslutet i ministerrådet (10 kap. 2 § regeringsformen).

6 Behovet av lagändringar

6.1 Sammanfattande bedömning

Regeringens bedömning: Svensk lagstiftning uppfyller till övervägande del de åtaganden som följer av rambeslutet. Bestämmelserna i artiklarna 2–5 i rambeslutet torde dock föranleda vissa lagändringar i fråga om kriminaliseringens omfattning och tillämpliga straffskalor. Härtill synes utformningen av vissa svenska preskriptionsbestämmelser kräva ytterligare överväganden. En slutlig analys bör dock göras i samband med beredningen av Sexualbrottskommitténs betänkande. Förslag till lagstiftning kommer därför att lämnas i ett senare sammanhang.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser delar eller har inte haft några invändningar mot promemorians bedömning. Vissa remissinstanser har emellertid ifrågasatt om inte vissa ytterligare lagstiftningsåtgärder behöver vidtas för att rambeslutets bestämmelser skall vara uppfyllda. Regeringen återkommer under avsnitt 6.2–6.6 till remissinstansernas synpunkter.

Skälen för regeringens bedömning: Svensk lagstiftning motsvarar huvudsakligen de åtaganden som följer av rambeslutet. I vissa begränsade delar torde dock ändringar i svensk lagstiftning krävas för att svensk lag fullt ut skall svara mot rambeslutets bestämmelser.

Hit hör vissa situationer då någon drar vinning av eller annars utnyttjar barns deltagande i pornografiska föreställningar, utan att barnet förmåtts att delta. Vidare ställer inte rambeslutet – i motsats till svensk rätt – upp något krav på otillbörlig påverkan för rekrytering till eller utnyttjande av barn mellan 15 och 18 år i pornografiska föreställningar. Försök till ovan nämnda gärningar skall också vara kriminaliserat enligt rambeslutet, vilket inte bedöms vara fallet enligt svensk rätt.

När det gäller straffskalorna kan det till en början konstateras att svenska straffskalor inte fullt ut synes motsvara vad som föreskrivs i rambeslutet beträffande sådana fall av sexuell aktivitet med ett barn när tvång, våld eller hot brukas. Enligt rambeslutet skall maximistraffet för sådana brott vara fängelse i åtminstone fem år. En sådan gärning kan enligt svensk rätt, under vissa omständigheter, vara att bedöma som sexuell tvång enligt 6 kap. 2 § brottsbalken. Straffskalan för grovt sexuellt tvång sträcker sig till fängelse i fyra år och framstår således som otillräcklig i dessa fall.

Vidare synes vissa gärningar som anges i rambeslutet falla under straffstadgandet sexuellt ofredande i 6 kap. 7 § brottsbalken, som föreskriver böter eller fängelse i högst två år. Rambeslutet föreskriver emel-

lertid ett minsta maximistraff om fem till tio år för dessa gärningar om brotten begåtts mot barn under 15 år eller i övriga fall när vissa försvårande omständigheter enligt artikel 5 är för handen.

Beträffande brott som består i att någon ägnar sig åt sexuell aktivitet med ett barn om pengar eller andra former av betalning eller ersättning lämnas, görs bedömningen att svenska straffbestämmelser uppfyller rambeslutets krav på kriminalisering. När det gäller minsta maximistraff erfordrar rambeslutet dock minst ett års fängelse för sådana gärningar. För brottet förförelse av ungdom i 6 kap. 10 § brottsbalken är maximistraffet sex månader. För att uppfylla rambeslutets krav i denna del torde alltså erfordras att maximistraffet för förförelse av ungdom höjs till åtminstone ett års fängelse.

Rambeslutet uppställer krav på ett minsta maximistraff om fem års fängelse när det gäller barnpornografibrott, i vart fall då vissa försvårande omständigheter föreligger. Maximistraffet för grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § brottsbalken är i Sverige fyra år. Således synes även här erfordras lagändringar för att uppfylla rambeslutet.

När det slutligen gäller preskriptionsbestämmelser torde regleringen i 35 kap. 4 § brottsbalken vid vilken tidpunkt preskriptionstiden för vissa sexualbrott skall börja räknas i allt väsentligt uppfylla vad som föreskrivs i rambeslutet. Det kan dock inte uteslutas att vissa kompletteringar av de svenska preskriptionsbestämmelserna behövs för att svensk lagstiftning skall uppfylla rambeslutets krav i detta avseende.

Utformningen av den lagstiftning som får anses nödvändig för att uppfylla rambeslutets bestämmelser kräver en noggrann analys.

Sexualbrottskommittén har som tidigare angetts lagt fram ett omfattande förslag till ny reglering av 6 kap. brottsbalken. Den översyn av regelverket som Sexualbrottskommittén gjort och de förslag kommittén lämnat tar sin utgångspunkt i 6 kap. brottsbalken enligt dess nu gällande lydelse. Det får anses vara mycket angeläget att säkerställa att de lagändringar som fordras med anledning av rambeslutet, såväl materiellt som lagtekniskt, passar in i systematiken i det kommande förslaget till regelverk på området. Det gäller såväl straffskalornas utformning som utformningen av de straffrättsliga rekvisiten och brottens förhållande till varandra.

Övervägandena av lagstiftningsbehovet bör därför lämpligen ske i samband med beredningen av Sexualbrottskommitténs betänkande. Som tidigare nämnts är målsättningen att en proposition i anledning av Sexualbrottskommitténs betänkande skall lämnas till riksdagen under 2004.

I följande avsnitt redogörs närmare för behovet av lagändringar med anledning av rambeslutet.

6.2 Handlingar som skall utgöra brott

Regeringens bedömning: Svensk lagstiftning uppfyller inte fullt ut rambeslutets krav på vilka handlingar som skall vara straffbelagda. De gärningar som åtminstone i vissa fall inte är kriminaliserade enligt gällande rätt är när någon

– rekryterar barn mellan 15 och 18 år till pornografiska föreställningar eller drar vinning av eller på annat sätt utnyttjar barn i den åldern, utan att barnet utsatts för otillbörlig påverkan,
 – drar vinning av eller på annat sätt utnyttjar barns deltagande i pornografiska föreställningar utan att deltagandet främjas, eller
 – gör sig skyldig till försök till gärningar som motsvarar sexuellt ofredande enligt 6 kap. 7 § brottsbalken.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Sveriges advokatsamfund* har ifrågasatt kriminaliseringsbestämmelsernas betydelse eftersom det är svårt att föreställa sig att de gärningar rambeslutet tar upp inte redan, med endast marginella skillnader, är kriminaliserade i EU:s nuvarande och blivande medlemsländer. Enligt *Hovrättens för Nedre Norrland* mening krävs att även försök till olaga tvång av s.k. normalgrad kriminaliseras för att rambeslutets bestämmelser skall vara uppfyllda. *Brottsoffermyndigheten* och *Barnombudsmannen* har ifrågasatt om den nuvarande svenska regleringen uppfyller bestämmelsen i artikel 2 c (iii), dvs. att ägna sig åt sexuell aktivitet med barn under vissa angivna förutsättningar, såvitt gäller barn mellan 15 och 18 år samt anfört att även s.k. anspelningspornografi bör kriminaliseras såsom barnpornografi enligt svensk rätt.

Övriga instanser har tillstyrkt bedömningen eller inte haft några invändningar mot den.

Skälen för regeringens bedömning: Artiklarna 2, 3 och 4 i rambeslutet anger gränserna för kriminaliseringsåtagandena. Nedan följer en analys av dessa åtaganden i förhållande till gällande rätt.

Brott som har samband med sexuell utnyttjande av barn

Enligt *artikel 2 a* skall medlemsstaterna straffbelägga att tvinga ett barn till prostitution eller deltagande i pornografiska föreställningar, eller att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja ett barn för sådana ändamål.

Att tvinga ett barn till prostitution kan vara att bedöma som bl.a. olaga tvång eller koppleri. Även för den som drar vinning av eller på annat sätt utnyttjar ett barn för prostitution kan ansvar för koppleri bli aktuellt.

Som framgår av avsnitt 4.4 ställer den svenska koppleribestämmelsen visserligen upp krav på att det ekonomiska utnyttjandet av annans verksamhet som prostituerad skall ha skett på ett otillbörligt sätt. Något motsvarande otillbörlighetskrav återfinns inte i rambeslutets bestämmelse. Här bör det dock framhållas att otillbörlighetsrekvisitet i koppleribestämmelsen som regel skall anses uppfyllt redan i och med att någon på annans verksamhet som prostituerad skaffar sig fördelar utan vederlag eller mot vederlag som står i missförhållande till vad han eller hon å sin sida presterat (prop. 1983/84:105 s. 57). Eftersom rambeslutets bestämmelser i denna del tar sikte enbart på den särpräglade prostitutionsform som barnprostitution utgör, torde otillbörlighetsrekvisitet i svensk rätt typiskt sett inte anses oförenligt med rambeslutets bestämmelse.

Att förmå ett barn under 15 år att företa eller medverka i pornografiska föreställningar, t.ex. genom att erbjuda ersättning, kan vara att bedöma

som sexuellt ofredande. Däremot torde det inte vara straffbart i Sverige att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja barn under 15 år för sådana ändamål.

Det skydd som straffbestämmelsen om sexuellt ofredande erbjuder mot att bl.a. barn under 15 år utnyttjas för sexuell posering, med eller utan samband med framställning av pornografisk bild, förutsätter inte att barnet utsatts för vare sig tvång eller otillbörlig påverkan för att det skall anses ha förmåtts att medverka. Ordet förmå kan enligt förarbetena i detta sammanhang sägas vara liktydigt med att få någon annan att göra något. När det gäller barn under 15 år medför barnets ringa ålder att dess egen inställning till medverkan vid bl.a. sexuell posering inte kan tillmätas någon betydelse (prop. 1983/84:105 s. 56 och prop. 1994/95:2 s. 32 f.). Om barnet emellertid är mellan 15 och 18 år fordras i svensk rätt att gärningsmannen utövat otillbörlig påverkan på barnet. Beträffande dessa barn synes medverkan som skett utan att barnet utsatts för otillbörlig påverkan falla utanför de svenska straffbestämmelserna. Utanför det straffbara området bedöms också falla att dra vinning av, eller på annat sätt utnyttja deltagande i en pornografiska föreställning, utan att deltagandet främjas. Det gäller såväl barn som är under 15 år som mellan 15 och 18 år.

Enligt *artikel 2 b* skall medlemsstaterna straffbelägga att rekrytera ett barn till prostitution eller deltagande i pornografiska föreställningar.

Rekrytering av ett barn till prostitution torde kunna bestraffas som koppleri eller förförelse av ungdom. Rekrytering av barn under 15 år att delta i pornografiska föreställningar bör kunna bestraffas som sexuellt ofredande. När det gäller barn som fyllt 15 år men inte 18 år krävs, som nyss nämnts, för straffansvar för sexuellt ofredande att gärningsmannen utövat någon form av otillbörlig påverkan. Utanför det straffbara området synes därför höra sådana fall där rekrytering av barn som fyllt 15 år men inte 18 år skett, utan att någon form av otillbörlig påverkan förekommit.

Enligt *artikel 2 c (i)* skall medlemsstaterna straffbelägga att ägna sig åt sexuell aktivitet med ett barn, om tvång, våld eller hot brukas.

Att ägna sig åt sexuell aktivitet med ett barn där våld, tvång eller hot används, torde normalt vara att bedöma som våldtäkt eller sexuellt tvång enligt svensk rätt. Därvid kan det konstateras att i den straffbestämmelse som kopplats till brott enligt 2 c (i) föreskrivs att medlemsstaterna skall säkerställa att detta brott skall kunna medföra ett längsta fängelsestraff om åtminstone fem till tio år. Det är således rambeslutets strängaste straffskala som används för brott enligt 2 c (i) och straffskalan skall tillämpas, till skillnad från vad som gäller för flertalet andra brott enligt rambeslutet, utan att några särskilda försvårande omständigheter förelegat (se artikel 5 punkt 2). Bestämmelsen bedöms således vara avsedd att träffa särskilt allvarlig brottslighet. Slutsatsen som får dras är att brott enligt artikel 2 c (i) utifrån omständigheterna i det enskilda fallet bör vara att bedöma som våldtäkt eller sexuellt tvång enligt svensk rätt.

Enligt *artikel 2 c (ii)* skall medlemsstaterna straffbelägga att ägna sig åt sexuell aktivitet med ett barn, om pengar eller andra former av betalning eller ersättning lämnas som betalning för barnets sexuella aktivitet.

Att ha sexuell umgänge med ett barn under 15 år är alltid straffbart som sexuellt utnyttjande av underårig, oavsett om betalning lämnats för att utverka det sexuella umgänget eller inte (6 kap. 4 § brottsbalken). När

det gäller barn som har fyllt 15 men inte 18 år kan den, som genom att utlova eller ge ersättning skaffa eller söka skaffa sig tillfälligt sexuell umgänge, straffas för förförelse av ungdom (6 kap. 10 § brottsbalken). Att, som det anges i rambeslutet, ägna sig åt sexuell aktivitet med ett barn om pengar eller andra former av betalning eller ersättning lämnas för den sexuella aktiviteten torde därför vara att bedöma som sexuellt utnyttjande av underårig, om barnet är under 15 år, eller, om barnet är mellan 15 och 18 år, som förförelse av ungdom.

Enligt artikel 2 c (iii) skall medlemsstaterna straffbelägga att ägna sig åt sexuell aktivitet med ett barn, om missbruk av en erkänd förtroendeställning eller av makt eller inflytande över barnet förekommer.

Som nämnts under artikel 2 c (ii) är det alltid straffbart som sexuellt utnyttjande av underårig att ha sexuell umgänge med ett barn under 15 år. Det gäller oavsett om gärningsmannen missbrukat en erkänd förtroendeställning eller liknande. Den som förmår någon annan till sexuell umgänge genom att allvarligt missbruka hans eller hennes beroende ställning döms för sexuellt utnyttjande (6 kap. 3 § brottsbalken). Detsamma gäller den som har sexuell umgänge med någon annan genom att otillbörligt utnyttja att denna person befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd eller lider av en psykisk störning. Att, som det anges i rambeslutet, ägna sig åt sexuell aktivitet med ett barn om missbruk av erkänd förtroendeställning eller av makt eller inflytande av barnet förekommer torde således beroende på omständigheterna i det enskilda fallet vara att bedöma som antingen sexuell utnyttjande eller sexuellt utnyttjande av underårig. I sammanhanget kan också nämnas att enligt 6 kap. 6 § brottsbalken kan ansvar för sexuell umgänge med avkomling följa för den som i annat fall än som avses i föregående bestämmelser i 6 kap. brottsbalken har samlag med eget barn eller dess avkomling, något som emellertid inte skall gälla den som förmåtts till gärningen genom olaga tvång eller på annat otillbörligt sätt. *Barnombudsmannen* och *Brottsoffermyndigheten* har ifrågasatt om regleringen i 6 kap. 3 och 4 §§ brottsbalken om sexuell utnyttjande respektive sexuellt utnyttjande av underårig uppfyller rambeslutets krav på straffrättsligt skydd för barn mellan 15–18 år. Skälet till ifrågasättandet anges vara att svensk rätt uppställer ett krav på missbruk av beroendeställning medan rambeslutet talar om missbruk av erkänd förtroendeställning, makt eller inflytande över barnet. Regeringen kan emellertid inte ställa sig bakom denna standpunkt. Av förarbetena till den svenska regleringen framgår avseende uttrycket ”beroende ställning” att det för straffansvar krävs att den mot vilken gärningen förövas skall stå under ett tryck som är av allvarlig betydelse för honom eller henne. Det anges också att beroende ställning skall anses vara för handen om ett avhängighetsförhållande föreligger mellan gärningsmannen och den mot vilken gärningen förövas. Detta förhållande kan vara av medelbart eller indirekt slag. Den beroende ställningen kan ha sin grund i exempelvis ekonomiska mellanhavanden eller i ett anställnings- eller lydnadsförhållande. Ställningen kan även vara av annat slag, såsom en narkomans beroende av den som tillhandahåller honom eller henne narkotika (se NJA II 1962 s. 174 ff.). Mot bakgrund av bl.a. dessa förarbetsuttalanden får starka skäl anses tala för att rekvisitet beroende ställning inte har en så kvalificerande innebörd att den svenska regleringen skall anses oförenlig med rambeslutets bestämmelse. Tvärtom tor-

de, även om uttryckssätten i bestämmelserna skiljer sig åt, den svenska regleringen i sak ligga väl i linje med rambeslutets krav. Någon lagstiftningsåtgärd bedöms därför inte vara nödvändig i denna del.

I den mån brottsligheten har en gränsöverskridande dimension kan brottet människohandel för sexuella ändamål bli tillämpligt. Som tidigare nämnts uppställer den bestämmelsen inget krav på olaga tvång, vilseledande eller annat sådant otillbörligt medel om personen inte uppnått 18 års ålder. En kort redogörelse har i avsnitt 4.4 lämnats avseende det arbete som pågår med ett förslag om utvidgning av människohandelsbrottet. Förslaget går bl.a. ut på att slopa kravet på att gärningen skall vara av gränsöverskridande karaktär. Den kommande reformen av människohandelsbrottet kan innebära att rambeslutets kriminaliseringsåtaganden tillgodoses i än större omfattning än vad som torde vara fallet i dag.

Sammanfattningsvis görs här bedömningen att även om vissa lagändringar i enlighet med vad som anförts ovan synes erfordras, uppfyller svenska ansvarsbestämmelser till stora delar rambeslutets krav i artikel 2 på vilka handlingar som skall straffbeläggas i medlemsstaterna.

Barnpornografibrott

I *artikel 3* åläggs medlemsstaterna en skyldighet att säkerställa att olika former av befattning med barnpornografi är straffbart.

Med ”ett verkligt barn” i artikel 1 b (i) i rambeslutet avses till att börja med personer under 18 år. Med ”en verklig människa som ser ut att vara ett barn” i art. 1 b (ii) torde avses en person över 18 år som ser ut som ett barn, dvs. som inte är pubertetsutvecklad. Så kallad anspelningspornografi – dvs. när vuxna personer framställs som barn eller förses med olika attribut för att påminna om barn – omfattas således enligt regeringens mening inte av rambeslutet. Sådan pornografi är heller inte straffbar i Sverige. *Brottsoffermyndigheten* och *Barnombudsmannen* har, under åberopande av dels att tolkningen av definitionen ”en verklig människa som ser ut att vara ett barn” inte är helt given, dels att betraktare av anspelningspornografi kan lockas att bli förövare, hävdat att även anspelningspornografi bör kriminaliseras i Sverige.

Regeringen finner till att börja med att det inte har framkommit något skäl att ifrågasätta promemorians tolkning av uttrycket ”en verklig människa som ser ut att vara ett barn”. Som *Brottsoffermyndigheten* och *Barnombudsmannen* själva anför är det fullt logiskt att vuxna personer som har passerat puberteten inte skyddas inom ramen för regleringen av barnpornografi eller övergrepp på barn. Frågan blir därför om det av något annat skäl kan finnas anledning att i detta sammanhang vidta åtgärder för att anspelningspornografi skall omfattas av straffbestämmelserna om barnpornografi. Barnpornografiutredningen (SOU 1997:29) ansåg att straffrättsliga åtgärder mot denna kategori av pornografiska bilder inte borde genomföras. Utredningen underströk därvid bl.a. att i anspelningspornografi syns det att aktörerna inte är barn och att det inte torde vara möjligt att generellt straffbelägga denna typ av pornografi av annat skäl än att den kan såra den allmänna anständighetskänslan, vilket inte torde räcka som en grund för kriminalisering. Regeringen gjorde samma bedömning som utredningen gjorde (prop. 1997/98:43 s. 103 f.), och riksdagen godtog detta ställningstagande. Regeringen finner att tillräckliga

skäl inte har framkommit för att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

Rambeslutet reglerar inte hantverksmässigt framställda bilder, utan endast bilder som föreställer verkliga personer samt realistiska bilder på fiktiva barn, s.k. virtuell barnpornografi. Det begränsade undantaget i nationell rätt för hantverksmässigt framställda bilder bedöms därför inte vara oförenligt med rambeslutet.

I rambeslutet anges att endast handlingar som begås orättmätigt skall vara straffbara. Det svenska undantaget i 16 kap. 10 a § brottsbalken för försvarliga gärningar torde därför inte heller strida mot rambeslutet. Det får på motsvarande sätt anses vara självklart att mindre begränsningar av det slag som sällan skrivs in i lag men som följer av "livets regel" och liknande principer är förenliga med rambeslutet. I många länder är åtalsplikten dessutom relativ, medan det i Sverige i princip råder en absolut plikt att åtala i samtliga fall när en gärning som utgör brott har begåtts. I Sverige har man valt att snäva in utrymmet för undantag genom att uttryckligen i lag beskriva de förutsättningar under vilka ett undantag skall vara tillämpligt.

I detta sammanhang kan tilläggas att i stort sett varje framställning av pornografi med användande av barn under 18 år utgör brott enligt bestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 7 § brottsbalken. Härigenom ges alla barn under 18 år, dvs. även de som är tidigt pubertetsutvecklade, ett särskilt straffrättsligt skydd mot produktion av barnpornografi.

Den svenska regleringen av barnpornografibrottet bedöms sammanfattningsvis som adekvat och väl i linje med rambeslutets syfte. Regleringen bedöms uppfylla kraven enligt rambeslutet.

Anstiftan, medhjälp och försök till brott

Artikel 4 innehåller kriminaliseringsbestämmelser avseende anstiftan, medhjälp och försök till de brott som anges i artiklarna 2 och 3.

Av redogörelsen i avsnitten 4.4, 4.5 och 4.6 framgår att anstiftan och medhjälp till samtliga svenska ansvarsbestämmelser som svarar mot kriminaliseringsåtagandena i artiklarna 2 och 3 i rambeslutet är straffbara i Sverige.

Däremot täcker de svenska försöksbestämmelserna inte fullt ut vad som enligt artikel 4 punkten 2 skall vara kriminaliserat i medlemsstaterna. Försök till olaga tvång som är grovt, våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt utnyttjande, grovt sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av underårig, koppleri och grovt koppleri liksom försök till uppsåtligt barnpornografibrott och grovt barnpornografibrott är visserligen straffbart i Sverige. Försök till förförelse av ungdom är däremot inte kriminaliserat men såsom fullbordat brott straffas att söka skaffa sig tillfälligt sexuellt umgänge. Dock är försök till sexuellt ofredande inte kriminaliserat i Sverige.

Så som *Hovrätten för Nedre Norrland* framhållit är försök till olaga tvång av s.k. normalgrad inte straffbart i Sverige. Emellertid utgör enligt regeringens uppfattning inte detta förhållande ett tillräckligt skäl för någon lagstiftningsåtgärd. Skälet till det är att försök till olaga tvång i allmänhet torde kunna bestraffas som olaga hot enligt 4 kap. 5 § brottsbalken (se Holmqvist m.fl., Brottsbalken En kommentar Kap. 1–12, suppl.

6, s. 4:15). Det är också så att de gärningar som beskrivs i rambeslutets artikel 2 a) och som kan aktualisera straffbestämmelsen olaga tvång, exempelvis att tvinga barn till prostitution, många gånger torde bedömas som olaga tvång, grovt brott, och således i dag vara straffbara redan på försöksstadiet.

Med undantag för att försök till sexuellt ofredande inte är straffbart i Sverige bedöms sammanfattningsvis svenska regler avseende anstiftan, medhjälp och försök till brott uppfylla de krav som uppställs i artikel 4.

6.3 Påföljder m.m.

Regeringens bedömning: Straffskalorna enligt tillämpliga svenska bestämmelser i brottsbalken uppfyller inte fullt ut de krav som uppställs i rambeslutet. Beroende på omständigheterna kan minsta föreskrivna maximistraff för vissa brott behöva ändras enligt följande:

- förförelse av ungdom i 6 kap. 10 §; minsta föreskrivna maximistraff skall vara 1 år (det är för närvarande 6 månader),
- grovt sexuellt tvång i 6 kap. 2 §; minsta föreskrivna maximistraff skall vara 5 år (det är för närvarande 4 år),
- sexuellt ofredande i 6 kap. 7 §; minsta föreskrivna maximistraff skall vara 5 år (det är för närvarande 2 år), och
- grovt barnpornografibrott i 16 kap. 10 a §; minsta föreskrivna maximistraff skall vara 5 år (det är för närvarande 4 år).

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Hovrätten för Nedre Norrland* har ifrågasatt om inte straffskalorna för vissa ytterligare brott bör justeras i fråga om tiden för längsta frihetsberövande. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har framhållit att bestämmelsen i artikel 5 anger ett minimum för maximistraffet som ligger påfallande högt och pekat på att det kommer bli svårt att implementera bestämmelsen med bibehållande av ett koherent och rationellt straffsystem. *Sveriges advokatsamfund* har framfört liknande synpunkter som fakultetsstyrelsen. Samfundet har också gjort gällande att de stora skillnader som föreligger mellan medlemsstaterna i fråga om bl.a. åtalsplikt, påföljdsval och verkställighetsregler kommer att medföra att någon europeisk likhet i straffrättsliga reaktioner näppeligen kan uppnås med den typ av påföljdsbestämmelser som rambeslutet innehåller. *Stockholms tingsrätt* har anfört att lagen (2000:873) om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg endast delvis uppfyller de krav som ställs i artikel 5 punkt 3.

Övriga instanser har tillstyrkt promemorians bedömning eller inte haft några invändningar mot den.

Skälen för regeringens bedömning: Artikel 5 anger vilka påföljder medlemsstaterna skall föreskriva för de handlingar som skall vara straffbelagda i rambeslutet. Artikel 5 innehåller vidare bestämmelser om möjlighet att avstänga personer som dömts för brott enligt rambeslutet från verksamhet som hänför sig till barntillsyn.

Beträffande *punkterna 1 och 2 a) – c)* framgår av redogörelsen i avsnitt 4.7 att rambeslutets bestämmelser i stor utsträckning är förenliga med svensk rätt. Det gäller dock inte samtliga föreskrivna maximistraff.

Enligt punkten 1 skall maximistraff om åtminstone 1 års fängelse föreskrivas för brott som består i bl.a. att någon ägnar sig åt sexuell aktivitet med ett barn mellan 15 och 18 år om pengar eller andra former av betalning eller ersättning lämnas. Svensk rätt torde inte vara fullt förenlig med rambeslutets bestämmelse i denna del eftersom maximistraffet i Sverige i dag för brottet förförelse av ungdom i 6 kap. 10 brottsbalken är fängelse i sex månader.

I punkten 2 a) regleras vilka minsta maximistraff som skall föreskrivas i medlemsstaterna för brott enligt artikel 2 a som består i att tvinga ett barn till prostitution eller deltagande i pornografiska föreställningar samt brott som innefattar sexuell aktivitet om tvång, våld eller hot brukas. För dessa brott stadgas att maximistraffet skall vara åtminstone 5 år. De svenska straffskalorna torde inte fullt ut motsvara de åtaganden som följer av rambeslutet beträffande vissa fall av sexuell aktivitet med ett barn när tvång, våld eller hot brukas. Som framgår av redogörelsen i 6.2 kan en sådan gärning, på grund av omständigheterna i det enskilda fallet, komma att bedömas som sexuellt tvång enligt 6 kap. 2 § brottsbalken. Straffskalan för grovt sexuellt tvång sträcker sig till fängelse fyra år och framstår således i sådana fall som otillräcklig.

I punkten 2 b) föreskrivs att brott enligt artikel 2 a som består i att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja barn för prostitutionsändamål samt att rekrytera barn för sådana ändamål skall, under vissa angivna försvårande omständigheter, kunna rendera ett minsta maximistraff om åtminstone 5 år. Om gärningen är att bedöma som förförelse av ungdom enligt 6 kap. 10 § brottsbalken torde svenska straffskalor vara otillräckliga, eftersom maximistraffet för det brottet är fängelse i 6 månader.

Ett minsta maximistraff om 5 års fängelse skall enligt punkten 2 c) även kunna följa på brott enligt artikel 2 a som består i att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja barns deltagande i pornografiska föreställningar, eller att rekrytera barn för sådana ändamål, förutsatt att barnet är under 15 år och någon särskilt angiven försvårande omständighet föreligger. Sådana gärningar kan vara att bedöma som sexuellt ofredande enligt 6 kap. 7 § brottsbalken. Straffskalan för det brottet framstår som otillräcklig eftersom maximistraffet för sexuellt ofredande är fängelse i två år.

Av punkten 2 c) framgår också att maximistraffet för vissa grövre former av barnpornografi skall vara åtminstone 5 års fängelse. I dessa fall bedöms svenska straffskalor vara otillräckliga mot bakgrund av att maximistraffet i dag för grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § brottsbalken är fängelse i 4 år.

Hovrätten för Nedre Norrland har ifrågasatt om inte maximistraffen för olaga tvång och sexuellt tvång av s.k. normalgrad kan behöva justeras uppåt i anledning av rambeslutets bestämmelser. Regeringen anser emellertid att det saknas skäl att vidta någon sådan åtgärd. Sverige har valt en straffrättslig lagstiftningsteknik som innebär att ett stort antal brott delas upp i olika grader beroende på hur allvarliga brotten skall anses vara, och att en särskild strafflatitud kopplas till varje grad. Till vilken grad och följaktligen till vilken straffskala en brottslig gärning hör bestäms utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Med utgångspunkt från den sammantagna strafflatituden för olaga tvång respektive sexuellt tvång bör därför rambeslutets påföljdsbestämmelser få anses vara uppfyllda så

länge åtminstone straffmaximum för olaga tvång respektive sexuellt tvång enligt dessa brotts grövsta grad inte understiger de krav på minsta maximistraff som rambeslutet uppställer. Regeringen har redan tidigare intagit ståndpunkten att svensk lagstiftning uppfyller andra rambesluts påföljdsbestämmelser där straffskalan för brotten enligt deras normalgrad i och för sig inte varit tillräckligt sträng, utan endast i dess grövsta grad (se t.ex. prop. 2000/01:58 s. 12 avseende grovt häleri och grovt penninghäleri), vilket godtagits av riksdagen. Vidare kan tilläggas att i de fall svenska straffbestämmelser om olaga tvång och sexuellt tvång kan bli tillämpliga på rambeslutets brottsbeskrivningar, torde gärningarna vara att bedöma som olaga tvång respektive sexuellt tvång enligt dessa brotts grövsta grad. Med den straffskalehöjning för grovt sexuellt tvång som, enligt vad som ovan anförts, bedöms vara nödvändig kommer straffskalorna för såväl olaga tvång som sexuellt tvång att svara mot rambeslutets krav.

Beträffande *punkten 3*, där medlemsstaterna åläggs att säkerställa att personer som dömts för brott enligt artiklarna 2–4 skall kunna förhindras från att utöva viss barntillsyn finns, som framgår av avsnitt 4.7, goda möjligheter att genom förfarandet med registerkontroll förhindra att personer som dömts för sexualbrott mot barn och för barnpornografibrott arbetar med barn. *Stockholms tingsrätt* har påpekat att förfarandet med registerkontroll endast gäller vid nyanställning och ifrågasatt om detta är förenligt med rambeslutet. Regeringen har viss förståelse för tingsrättens ifrågasättande. Emellertid vill regeringen peka på att i den engelska språkversionen lyder bestämmelsen ”Each member state shall take the necessary measures to ensure that where a natural person has been convicted for one of the offences referred to in Articles 2, 3 or 4 the person may if appropriate be temporarily or permanently prevented from exercising professional activities related to supervision of children.”. Bl.a. genom att uttrycket ”prevented” används torde det på goda grunder kunna hävdas att även lagstiftning som tar sikte på åtgärder mot personer som söker anställning är av betydelse i sammanhanget. *Stockholms tingsrätt* har också påpekat att förfarandet med registerkontroll inte tar sikte på samtliga verksamheter som hänför sig till tillsyn av barn. Regeringen konstaterar dock att uttrycket ”tillsyn av barn” inte definierats närmare i artikel 1 i rambeslutet och att det enligt regeringens mening framstår som orimligt att tolka bestämmelsen så att den skall vara tillämplig på alla slags verksamheter där någon form av barntillsyn utövas. Det finns nämligen en rad verksamheter där det endast i en mycket vidsträckt mening kan sägas utövas tillsyn av barn, och där denna tillsyn är en naturlig följd av annan bedriven verksamhet som inte bör anses träffad av rambeslutets bestämmelse. Exempelvis kan vissa anställda i simhallar, butiker och bibliotek sägas utöva en slags tillsyn av bl.a. barn, utan att sådana verksamheter rimligen bör anses omfattas av tillämpningsområdet för rambeslutets bestämmelse. Registerkontroll enligt lagen därom avser till alldeles övervägande del obligatoriska verksamheter med ansvar för barn och verksamheter som, utan att vara obligatoriska, utnyttjas av den absoluta merparten av alla barn. Rambeslutets bestämmelse torde inte vara avsedd att träffa annan verksamhet än den nu angivna. Med dessa utgångspunkter menar regeringen att åtgärder i detta sammanhang inte behöver vidtas

beträffande verksamhet som i dag inte omfattas av förfarandet med registerkontroll.

Regeringen ansluter sig till promemorians bedömning att när det slutligen avgjorts vilket lagstiftningsbehov rambeslutets kriminaliseringsbestämmelser föranleder, kan det finnas skäl att överväga om de brottstyper som registerkontrollen enligt 22 § 3 p. tredje stycket förordningen (1999:1134) om belastningsregister skall omfatta tar upp samtliga de brott som enligt svenska ansvarsbestämmelser kan aktualiseras vid uppfyllandet av artiklarna 2–4. Så som anges i avsnitt 6.2 torde exempelvis den som tvingar ett barn till prostitution kunna fällas till ansvar för olaga tvång enligt 4 kap. 4 § brottsbalken; ett brott som i dag inte omfattas av registerkontrollen. Det kan därför t.ex. inte uteslutas att det krävs att fler brottstyper skall omfattas av registerkontrollen. Dessa överväganden bör dock anstå till dess riksdagen behandlat de förslag till lagändringar som regeringen avser att presentera med anledning av rambeslutet.

Avslutningsvis kan framhållas att registerkontrollen utgör ett förstärkt skydd mot att personer som på grund av tidigare brottslighet får anställning i verksamheter där en mer direkt barntillsyn utövas. För personer som redan är anställda finns i dag en arbetsrättslig lagstiftning som tillsammans med rådande kollektivavtal ger arbetsgivare betydande möjligheter att agera och vidta långtgående åtgärder, exempelvis omplacering eller avsked, mot en anställd som på grund av tidigare brottslighet visar sig vara olämplig att arbeta med barn. För att uppfylla rambeslutets krav framstår det inte som nödvändigt att genom ändrad eller ny lagstiftning förändra regelverket för anställning som inte är nyanställning.

6.4 Ansvar och påföljder för juridiska personer

Regeringens bedömning: Rambeslutets bestämmelser om juridiska personers ansvar och påföljder för juridiska personer föranleder inte några lagändringar i Sverige.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Stockholms tingsrätt* har gjort gällande att reglerna om företagsbot inte i alla delar är tillfyllest för uppfyllande av rambeslutets artikel 6. *Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet* har ifrågasatt behovet av rambeslutets krav på straffansvar eller, åtminstone, särskilda påföljder för juridiska personer såvitt avser de aktuella brotten. Styrelsen har lagt till att vissa av de brottstyper som avses knappast är sådana som begås inom sådana företag och under sådana omständigheter att bestämmelserna om företagsbot aktualiseras.

Övriga instanser har tillstyrkt bedömningen eller inte haft några invändningar mot den.

Skälen för regeringens bedömning: I artiklarna 6 och 7 återfinns bestämmelser som tar sikte på juridiska personers ansvar och påföljder för juridiska personer.

Reglerna om företagsbot i 36 kap. 7–10 §§ brottsbalken bedöms motsvara de krav som ställs i rambeslutet. Institutet företagsbot täcker alla brott som begås i näringsverksamheten, oavsett om gärningen utgör ett brottsbalksbrott eller ett brott inom specialstraffrätten.

Stockholms tingsrätt har gjort gällande att kravet på att brottet skall ha begåtts i utövande av näringsverksamhet i den svenska företagsbotregleringen inte tycks vara förenligt med bestämmelsen i artikel 6 eftersom den artikeln inte synes innehålla motsvarande inskränkning.

Artiklarna 6 och 7 om ansvar och påföljder för juridiska personer utgör standardbestämmelser som återkommer i flera andra rambeslut inom ramen för samarbetet i rättsliga och inrikes frågor. Motsvarande bestämmelser återfinns bl.a. i rambeslutet om förstärkning av skyddet mot förfalskning i samband med införandet av euron (EGT L 140, 14.6.2000, s. 1). I samband med att riksdagen godkände det rambeslutet gjordes den bedömningen att reglerna om företagsbot motsvarade de krav som ställdes i det rambeslutet (prop. 1999/2000:85, bet. 1999/2000:JuU20, rskr. 1999/2000:217). Samma bedömning gjordes även i de lagändringar som ansågs nödvändiga till följd av det nämnda rambeslutet (prop. 2000/01:40, bet. 2000/01:JuU9, rskr. 2000/01:138). I den rapport som Europeiska kommissionen upprättade avseende medlemsstaternas genomförande av det nämnda rambeslutet [KOM (2002) 771 slutlig] ansågs att Sverige som en av åtta medlemsstater har lagstiftning varigenom juridiska personer kunde ställas till rättsligt ansvar för de brott som omfattades av rambeslutet. Enligt regeringens uppfattning får reglerna om företagsbot anses uppfylla de krav som även förevarande rambeslut ställer vad gäller ansvar och påföljder för juridiska personer.

6.5 Behörighet, lagföring och preskription

Regeringens bedömning: Rambeslutets krav på doms- och lagföringsrätt motsvarar i princip svenska bestämmelser på området. Sverige bör emellertid i den ordning som föreskrivs i rambeslutet lämna underrättelse om att Sverige inte kommer att tillämpa bestämmelserna om behörighet i artikel 8 punkt 1 c). Frågan om de svenska preskriptionsbestämmelsernas överensstämmelse med rambeslutet bör bli föremål för en fördjupad analys. Denna analys bör göras inom ramen för beredningen av Sexualbrottskommitténs betänkande.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Brottsoffermyndigheten* har ifrågasatt om inte Sverige bör införa en lagregel som gör bestämmelsen i punkten 1 c tillämplig i Sverige. *Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet* har ifrågasatt relevansen av bestämmelsen under samma punkt.

Övriga instanser har tillstyrkt bedömningen i promemorian eller inte haft några invändningar mot den.

Skälen för regeringens bedömning: I *artikel 8* anges bestämmelser om behörighet, lagföring och preskription som medlemsstaterna skall följa, se avsnitt 4.9.

Svensk domsrätt bedöms föreligga i samtliga de fall där medlemsstaterna enligt rambeslutet ovillkorligen skall kunna utöva domsrätt.

Bestämmelsen i *punkt 1 c* om att domsrätt skall föreligga om gärningen begåtts till förmån för en juridisk person som är etablerad inom medlemsstatens territorium saknar motsvarighet i svensk rätt. *Brottsoffermyndigheten* har framhållit att ”handel med barns kroppar” och barnpor-

nografi är lukrativ och gränsöverskridande varför rambeslutets huvudalternativ bör vara att föredra. Regeringen kan i och för sig dela Brottsoffermyndighetens synpunkt vad gäller beskrivningen av den brottslighet som rambeslutet är tillämpligt på. Emellertid finns det i Sverige en strävan att säkerställa att domsrättsbestämmelser ges ett brett tillämpningsområde, bl.a. eftersom särregleringar i behörighetsbestämmelserna för olika slags brott riskerar att ge upphov till ett föränderligt, svåröverskådligt och komplext regelverk. Regeringen ansluter sig också till *Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet* påpekande om att en sådan bestämmelse kommer under alla omständigheter att innebära avsevärda tolkningsproblem i ett system som det svenska där juridiska personer inte bär ett generellt straffrättsligt ansvar. Redan av dessa skäl är det enligt regeringens uppfattning mindre lämpligt att tillskapa en behörighetsregel av det slag Brottsoffermyndigheten förordat. Till detta kan läggas att det praktiska behovet av den föreslagna regeln framstår som måttligt. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 4.9 ger dagens behörighetsbestämmelser våra domstolar vidsträckt behörighet att döma över brott enligt rambeslutet som begåtts utom riket, låt vara på andra grunder än vad som föreskrivs i punkten 1 c. Regeringen gör därför samma bedömning som den som görs i promemorian och menar att Sverige bör utnyttja den möjlighet som föreskrivs i *punkterna 2 och 4*, och genom regeringens försorg underrätta rådets generalsekretariat och kommissionen om att behörighetsregeln i punkten 1 c inte kommer att tillämpas om brottet begåtts utanför Sverige.

Innehållet i *punkten 5* om behörighetsregler för barnpornografibrott enligt artikel 3 och i den mån det är relevant, artikel 4, torde inte föranleda några lagstiftningsåtgärder nationellt. Bestämmelsen tar sikte på exempelvis fall där en person i Sverige begår ett barnpornografibrott genom att till sig överföra barnpornografiskt material som denne kommit åt via ett utomlands beläget datasystem. Bestämmelserna i 2 kap. brottsbalken torde i praktiken ge svenska domstolar behörighet att, på sätt som krävs, döma över sådana brott.

När det gäller preskription är huvudregeln i Sverige att preskriptionstiden räknas från den dag brottet begicks. I 35 kap. 4 § brottsbalken anges emellertid ett undantag från den huvudregeln. I lagrummet anges att om brott som avses i 6 kap. 1–4 och 6 §§ brottsbalken, dvs. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, grovt sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, grovt sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av underårig, grovt sexuellt utnyttjande av underårig, sexuellt umgänge med avkomling samt sexuellt umgänge med syskon, eller försök till sådana brott har begåtts mot barn under 15 år skall preskriptionstiden räknas från den dag målsäganden fyller, eller skulle ha fyllt femton år. Denna reglering torde således i allt väsentligt möjliggöra lagföring efter det att målsägandens myndighetsålder uppnåtts på det sätt som krävs enligt *punkten 6*. Det kan dock finnas skäl att ytterligare analysera denna fråga. Det kan därvid inte uteslutas att vissa kompletteringar av de svenska preskriptionsbestämmelserna kan bli nödvändiga för att det svenska regelverket fullt ut skall anses uppfylla rambeslutets krav i detta avseende. Sexualbrottskommittén har i sitt betänkande föreslagit en utvidgning av de särskilda preskriptionsbestämmelserna för sexualbrott mot barn i 35 kap. 4 § brottsbalken. Analysen av de svenska preskriptionsbestämmelsernas förenlighet med rambeslutet

6.6 Skydd av och hjälp till brottsoffer

Regeringens bedömning: Rambeslutets regler om skydd av och hjälp till brottsoffer kräver inte någon förändrad lagstiftning i Sverige.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Brottsoffermyndigheten* har ifrågasatt om det inte krävs lagstiftningsåtgärder för att uppfylla de krav som rambeslutet ställer vad gäller skydd och hjälp till brottsoffer.

Övriga instanser har tillstyrkt bedömningen eller inte haft några invändningar mot den.

Skälen för regeringens bedömning: *Artikel 9* innehåller bestämmelser om skydd av och hjälp till brottsoffer.

Punkten 1 innehåller en bestämmelse om allmänt åtal. I det sammanhanget kan påpekas att i den utsträckning gärningarna omfattas av gällande svenska straffbestämmelser faller de, som ovan nämnts, under allmänt åtal. Svensk lagstiftning får därför anses överensstämma med rambeslutets bestämmelse i denna del.

Av *punkten 2* framgår att offer för brott enligt rambeslutets artikel 2 bör anses som särskilt utsatta brottsoffer enligt artiklarna 2.2, 8.4 och 14.1 i rådets rambeslut 2001/220/RIF om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden. I det sammanhanget kan framhållas att när det nämnda rambeslutet antogs gjordes bedömningen att det rambeslutet inte krävde några lagändringar i Sverige. Någon annan bedömning görs inte nu i fråga om artikel 9 i förevarande rambeslut.

I *punkten 3* åläggs medlemsstaterna att vidta alla de åtgärder som är möjliga för att garantera brottsoffrets familj lämpligt stöd. *Brottsoffermyndigheten* har anfört att detta torde medföra att bestämmelsen i 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) om att socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp, skall ändras så att ordet ”bör” ersätts med ”skall”. Regeringen menar dock att rambeslutet knappast kan anses motivera en sådan lagändring eftersom det enligt rambeslutet är tillfyllest att familjerna säkerställs ”lämpligt” stöd enligt punkten 3, något som den svenska lagregleringen får anses möjliggöra. Regeringen vill också framhålla att en snarlik brottsofferbestämmelse återfinns i artikel 7 i rådets rambeslut om åtgärder för att bekämpa människohandel. I samband med antagandet av det rambeslutet gjorde regeringen bedömningen att den svenska lagstiftningen uppfyllde de krav som det rambeslutet uppställer (prop. 2001/02:99). Ställningstagandet godtogs av riksdagen. Enligt regeringens uppfattning har det inte framkommit skäl att i detta sammanhang göra någon annan bedömning.

7 Ekonomiska konsekvenser

Prop. 2003/04:12

Regeringen gör bedömningen att antagandet av Europeiska unionens rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi inte föranleder några ökade kostnader för det allmänna.

Remissinstanser

Prop. 2003/04:12
Bilaga 1

Remissyttrande har avgivits av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Barnombudsmannen, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Sveriges advokatsamfund och ECPAT Sverige.

RÅDETS RAMBESLUT

av den

om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA RAMBESLUT

med beaktande av Fördraget om Europeiska unionen, särskilt artiklarna 29, 31.1 e och 34.2 b i detta,

med beaktande av kommissionens förslag¹,

med beaktande av Europaparlamentets yttrande², och

av följande skäl:

(1) I rådets och kommissionens handlingsplan för att på bästa sätt genomföra bestämmelserna i Amsterdamfördraget om upprättande av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa³, i slutsatserna från Europeiska rådets möte i Tammerfors och i Europaparlamentets resolution av den 11 april 2000 nämns eller efterlyses lagstiftningsåtgärder mot sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi, inklusive gemensamma definitioner, grunder för åtal och påföljder.

(2) Rådets gemensamma åtgärd 97/154/RIF av den 24 februari 1997 om åtgärder mot människohandel och sexuellt utnyttjande av barn⁴ och rådets beslut 2000/375/RIF av den 29 maj 2000 om bekämpning av barnpornografi på Internet⁵ bör följas upp med ytterligare lagstiftningsåtgärder som syftar till att minska skillnaderna i medlemsstaternas rättsliga strategier och bidrar till utvecklingen av ett effektivt rättsligt och polisiärt samarbete för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi.

(3) I sin resolution av den 30 mars 2000 om kommissionens meddelande om genomförandet av åtgärderna för att motverka barnsexturism upprepar Europaparlamentet att barnsexturism är ett brott som är nära förbundet med brotten sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi, och anmodar kommissionen att till rådet överlämna ett förslag till ett

¹ EGT C 62E, 27.2.2001, s. 327.

² EGT C 53E, 28.2.2002, s. 108.

³ EGT C 19, 23.1.1999, s. 1.

⁴ EGT L 63, 4.3.1997, s. 2.

⁵ EGT L 138, 9.6.2000, s. 1.

rambeslut med minimiregler avseende brottsrekvisit för dessa straffbara gärningar.

Prop. 2003/04:12
Bilaga 2

(4) Sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi utgör allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna och av barnets grundläggande rätt till en harmonisk uppväxt och utveckling.

(5) Barnpornografi, som är en särskilt allvarlig form av sexuellt utnyttjande av barn, ökar och sprids genom utnyttjande av ny teknik och Internet.

(6) Europeiska unionen måste komplettera det viktiga arbete som utförs av internationella organisationer.

(7) För att komma till rätta med de allvarliga brott som sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi utgör krävs en övergripande strategi, där gemensamma brottsrekvisit i samtliga medlemsstaters straffrätt, inklusive effektiva, proportionella och avskräckande påföljder, ingår som en integrerad del i bredast möjliga rättsliga samarbete.

(8) I enlighet med subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen inskränker sig detta rambeslut till det minimum som krävs för att målen skall uppnås på europeisk nivå och går inte utöver vad som är nödvändigt för det syftet.

(9) Tillräckligt stränga påföljder för gärningsmännen måste införas så att sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi omfattas av de rättsakter som redan har antagits i syfte att bekämpa organiserad brottslighet, såsom rådets gemensamma åtgärd 98/699/RIF av den 3 december 1998 om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel och vinning av brott⁶ samt rådets gemensamma åtgärd 98/733/RIF av den 21 december 1998 om att göra deltagande i en kriminell organisation i Europeiska unionens medlemsstater till ett brott⁷.

(10) Den särskilda karaktären hos kampen mot sexuellt utnyttjande av barn måste föranleda medlemsstaterna att i sin lagstiftning införa effektiva, proportionella och avskräckande påföljder. Sådana påföljder bör också anpassas till den verksamhet som bedrivs av juridiska personer.

(11) Brottsoffer som är barn bör förhöras med hänsyn till ålder och utveckling i syfte att utreda och lagföra brott som omfattas av detta rambeslut.

(12) Detta rambeslut påverkar inte gemenskapens befogenheter.

(13) Detta rambeslut bör kunna bidra till att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi genom att det kompletterar de instru-

⁶ EGT L 333, 9.12.1998, s. 1. Gemensamma jätgärden ändrad genom rådets rambeslut 2001/500/RIF (EGT L 182, 5.7.2001, s. 1).

⁷ EGT L 351, 29.12.1998, s. 1.

ment som antagits av rådet, såsom gemensam åtgärd 96/700/RIF av den 29 november 1996 om upprättande av ett program för stöd och utbyte för personer ansvariga för att bekämpa människohandel och sexuellt utnyttjande av barn⁸, gemensam åtgärd 96/748/RIF av den 16 december 1996 om utvidgning av det uppdrag Europols narkotikaenhet erhö⁹, gemensam åtgärd 98/428/RIF av den 29 juni 1998 om inrättande av ett europeiskt rättsligt nätverk¹⁰, gemensam åtgärd 96/277/RIF av den 22 april 1996 om en ordning för utbyte av sambandspersoner för att förbättra det rättsliga samarbetet mellan Europeiska unionens medlemsstater¹¹ och gemensam åtgärd 98/427/RIF av den 29 juni 1998 om goda rutiner vid inbördes rättshjälp i brottmål¹², samt rättsakter som antagits av Europaparlamentet och rådet, såsom Europaparlamentets och rådets beslut nr 276/1999/EG av den 25 januari 1999 om antagande av en flerårig handlingsplan på gemenskapsnivå för att främja en säkrare användning av Internet genom att bekämpa olagligt och skadligt innehåll på globala nät¹³ och Europaparlamentets och rådets beslut nr 293/2000/EG av den 24 januari 2000 om att anta ett program för gemenskapens insatser (Daphne-programmet) (2000-2003) för förebyggande åtgärder i kampen mot våld mot barn, ungdomar och kvinnor¹⁴.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Definitioner

I detta rambeslut avses med

- a) *barn*: varje person som är yngre än arton år,
- b) *barnpornografi*: pornografiskt material som avbildar eller föreställer
  - i) ett verkligt barn som är inblandat i eller ägnar sig åt handling med tydlig sexuell innebörd, inbegripet obscen exponering av ett barns könsorgan eller blygdregion, eller
  - ii) en verklig person som ser ut att vara ett barn och är inblandad i eller ägnar sig åt sådan handling som avses i led i, eller
  - iii) realistiska bilder på ett fiktivt barn som är inblandat i eller ägnar sig åt sådan handling som avses i led i,

⁸ EGT L 322, 12.12.1996, s. 7.

⁹ EGT L 342, 31.12.1996, s. 4.

¹⁰ EGT L 191, 7.7.1998, s. 4.

¹¹ EGT L 105, 27.4.1996, s. 1.

¹² EGT L 191, 7.7.1998, s. 1.

¹³ EGT L 33, 6.2.1999, s. 1.

¹⁴ EGT L 34, 9.2.2000, s. 1.

c) *datorsystem*: en apparat eller grupp av sammankopplade apparater eller apparater som står i samband med varandra, där en eller flera av dem, enligt ett program, utför automatisk databehandling.

Prop. 2003/04:12
Bilaga 2

d) *juridisk person*: varje enhet som har denna ställning enligt tillämplig lagstiftning, med undantag av stater eller andra offentliga organ vid utövande av de befogenheter som de har i egenskap av statsmakter samt offentliga internationella organisationer.

Artikel 2

Brott som har samband med sexuellt utnyttjande av barn

Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att straffbelägga följande avsiktliga handlingar:

a) Att tvinga ett barn till prostitution eller deltagande i pornografiska föreställningar, eller att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja ett barn för sådana ändamål.

b) Att rekrytera ett barn till prostitution eller deltagande i pornografiska föreställningar.

c) Att ägna sig åt sexuell aktivitet med ett barn, om

i) tvång, våld eller hot brukas,

ii) pengar eller andra former av betalning eller ersättning lämnas som betalning för barnets sexuella aktivitet, eller

iii) missbruk av en erkänd förtroendeställning eller av makt eller inflytande över barnet förekommer.

Artikel 3

Barnpornografibrott

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att straffbelägga följande avsiktliga handlingar, oavsett om de utförs med hjälp av ett datorsystem eller inte, när de begåtts orättmätigt:

a) Framställning av barnpornografi.

b) Distribution, spridning eller överföring av barnpornografi.

c) Utbudande eller tillhandahållande av barnpornografi.

d) Förvärv eller innehav av barnpornografi.

2. En medlemsstat får göra undantag från straffrättsligt ansvar för sådana handlingar avseende barnpornografi

a) som avses i artikel 1 b ii, när den verkliga människa som ser ut att vara ett barn i själva verket var 18 år eller äldre vid utbildningstillfället,

b) som avses i artikel 1 b i och 1 b ii, när det gäller framställning och innehav, om bilder på barn som uppnått sexuell myndighetsålder framställs och innehas med dessa personers medgivande och endast för deras privata bruk. Även när det fastställts att ett medgivande har förelegat, skall detta inte anses giltigt om till exempel högre ålder, mogenhet, position, ställning, erfarenhet eller offrets beroende av förövaren har missbrukats för att uppnå detta medgivande.

c) som avses i artikel 1 b iii, när det fastställs att en persons framställning och innehav av det pornografiska materialet endast sker för privat bruk, om inget pornografiskt material som avses i artikel 1 b i och 1 b ii har använts för dess framställning, och förutsatt att handlingen inte medför någon risk för spridning av materialet.

Artikel 4

Anstiftan, medhjälp och försök

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att straffbelägga anstiftan och medhjälp till de brott som avses i artiklarna 2 och 3.

2. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att straffbelägga försök att begå de handlingar som avses i artiklarna 2, 3.1 a och 3.1 b.

Artikel 5

Påföljder och försvårande omständigheter

1. Om inte annat följer av punkt 4, skall varje medlemsstat vidta de åtgärder som är nödvändiga för att de brott som avses i artiklarna 2, 3 och 4 skall beläggas med straffrättsliga påföljder som innebär ett längstafrihetsberövande om minst ett till tre år.

2. Om inte annat följer av punkt 4, skall varje medlemsstat vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följande brott skall beläggas med straffrättsliga påföljder som innebär ett längstafrihetsberövande om minst fem till tio år:

a) De brott som avses i artikel 2 a, som består i "att tvinga ett barn till prostitution eller deltagande i pornografiska föreställningar", och de brott som avses i artikel 2 c i.

b) De brott som avses i artikel 2 a, som består i "att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja ett barn för sådana ändamål", och de brott som avses i artikel 2 b, i båda fallen i den mån de hänför sig till prostitution och minst en av följande omständigheter anses föreligga:

– Offret är ett barn som enligt den nationella lagstiftningen inte uppnått sexuell myndighetsålder.

– Gärningsmannen har medvetet eller genom hänsynslöshet satt barnets liv på spel.

– Brottet har begåtts med användande av grovt våld eller har vållat barnet svår skada.

– Brottet har begåtts inom ramen för en kriminell organisation enligt definitionen i gemensam åtgärd 98/733/RIF, oavsett den straffnivå som anges i den gemensamma åtgärden.

c) De brott som avses i artikel 2 a, som består i "att dra vinning av eller på något annat sätt utnyttja barn för sådana ändamål", och de brott som avses i artikel 2 b, i båda fallen i den mån de hänför sig till pornografiska föreställningar, artiklarna 2 c ii, 2 c iii, 3.1 a, 3.1 b och 3.1 c, om offret är ett barn som enligt den nationella lagstiftningen inte uppnått sexuell myndighetsålder och om minst en av de omständigheter som anges i den andra, tredje och fjärde strecksatsen under led b i denna punkt anses föreligga.

3. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att en fysisk person, som har dömts för något av de brott som avses i artiklarna 2, 3 och 4, i förekommande fall kan avstängas, tillfälligt eller permanent, från utövande av sådan verksamhet som hänför sig till tillsyn av barn.

4. Varje medlemsstat får fastställa andra påföljder, inbegripet påföljder som inte är straffrättsliga, för handlingar avseende barnpornografi enligt artikel 1 b iii.

Artikel 6

Juridiska personers ansvar

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att juridiska personer skall kunna hållas ansvariga för brott som avses i artiklarna 2, 3 och 4 och som begås till förmån för dessa juridiska personer av någon person som agerar antingen enskilt eller som en del av den juridiska personens organisation och har en ledande ställning inom den juridiska personens organisation, grundad på

- a) befogenhet att företräda den juridiska personen,
- b) befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar, eller
- c) befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen.

2. Utöver vad som angivits i punkt 1 skall varje medlemsstat vidta de åtgärder som är nödvändiga för att juridiska personer skall kunna hållas

ansvariga när brister i övervakning eller kontroll som skall utföras av en sådan person som avses i punkt 1 har gjort det möjligt för en person som är underställd den juridiska personen att till förmån för denna juridiska person begå ett brott som avses i artiklarna 2, 3 och 4.

3. Den juridiska personens ansvar enligt punkterna 1 och 2 skall inte utesluta lagföring av de fysiska personer som är gärningsmän, anstiftare eller medhjälpare till ett brott som avses i artiklarna 2, 3 och 4.

Artikel 7

Påföljder för juridiska personer

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att en juridisk person som är ansvarig i enlighet med artikel 6.1 skall kunna bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder, som innefattar bötesstraff eller administrativa avgifter och som får innefatta andra påföljder, såsom

- a) frångående av rätt till offentliga förmåner eller stöd,
- b) tillfälligt eller permanent näringsförbud,
- c) rättslig övervakning,
- d) rättsligt beslut om upplösning av verksamheten, eller
- e) tillfällig eller permanent stängning av de inrättningar som har använts för att begå brottet.

2. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att en juridisk person som är ansvarig i enlighet med artikel 6.2 skall kunna bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande påföljder eller åtgärder.

Artikel 8

Behörighet och lagföring

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fastställa sin behörighet beträffande brott som avses i artiklarna 2, 3 och 4, när

- a) brottet har begåtts helt eller delvis inom medlemsstatens territorium,
- b) gärningsmannen är medborgare i medlemsstaten, eller
- c) gärningen har begåtts till förmån för en juridisk person som är etablerad inom medlemsstatens territorium.

2. En medlemsstat får besluta att den inte kommer att tillämpa eller endast i särskilda fall eller under särskilda omständigheter kommer att tillämpa bestämmelserna om behörighet i punkt 1 b och 1 c, när brottet begås utanför dess territorium.

3. En medlemsstat som enligt sin lagstiftning inte utlämnar sina egna medborgare skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att fastställa sin behörighet över och i lämpliga fall lagföra de brott som avses i artiklarna 2, 3 och 4 som har begåtts av dess egna medborgare utanför dess territorium.

4. De medlemsstater som beslutar att tillämpa punkt 2 skall underrätta rådets generalsekretariat och kommissionen om detta, i lämpliga fall med uppgift om i vilka särskilda fall eller under vilka särskilda omständigheter som beslutet gäller.

5. Varje medlemsstat skall sörja för att dess behörighet omfattar situationer i vilka ett brott enligt artikel 3 och, i den mån det är relevant, artikel 4, begås med hjälp av ett datorsystem, till vilket åtkomsten skett från dess territorium, oavsett om datorsystemet är beläget inom dess territorium.

6. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra att åtminstone de allvarligaste av de brott som avses i artikel 2 kan lagföras i enlighet med nationell lag efter det att offret har uppnått myndighetsålder.

Artikel 9

Skydd av och hjälp till brottsoffer

1. Medlemsstaterna skall fastställa att utredning eller lagföring av brott som omfattas av detta rambeslut inte skall vara beroende av ett brottsoffers anmälan eller anklagelse, åtminstone i de fall där artikel 8.1 a är tillämplig.

2. Offer för brott enligt artikel 2 bör anses som särskilt utsatta brottsoffer enligt artiklarna 2.2, 8.4 och 14.1 i rådets rambeslut 2001/220/RIF av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden.¹⁵

3. Varje medlemsstat skall vidta alla de åtgärder som är möjliga för att garantera brottsoffrets familj lämpligt stöd. Särskilt skall varje medlemsstat, där det är lämpligt och möjligt, tillämpa artikel 4 i det rambeslutet på den familj som det hänvisas till.

¹⁵ EGT L 82, 22.3.2001, s. 1.

Artikel 10

Territoriell tillämpning

Detta rambeslut skall tillämpas på Gibraltar.

Prop. 2003/04:12

Bilaga 2

Artikel 11

Upphävande av gemensam åtgärd 97/154/RIF

Gemensam åtgärd 97/154/RIF skall upphöra att gälla.

Artikel 12

Genomförande

1. Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta rambeslut senast den [...].*

2. Medlemsstaterna skall senast den ... * till rådets generalsekretariat och till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser genom vilka skyldigheterna enligt detta rambeslut införlivas med deras nationella lagstiftning. På grundval av en rapport utarbetad med hjälp av denna information och en skriftlig rapport från kommissionen, skall rådet senast den ... ** bedöma i vilken utsträckning medlemsstaterna har följt bestämmelserna i detta rambeslut.

Artikel 13

Ikraftträdande

Detta rambeslut träder i kraft samma dag som det offentliggörs i Europeiska unionens officiella tidning.

Utfärdat i Bryssel den

På rådets vägnar
Ordförande

* Två år efter det att detta rambeslut har trätt i kraft.

** Fyra år efter det att detta rambeslut har trätt i kraft.

Uttalanden till rådets protokoll vid antagandet av rambeslutet om åtgärder för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi.

1. Uttalande om artikel 3.2 c i rambeslutet

"Förenade kungariket, Belgien, Tyskland, Irland och Grekland fördömer alla former av barnpornografi, gör inte någon skillnad mellan reella och virtuella bilder av barn och anser det väsentligt att vidta kraftiga åtgärder mot båda. Dessa stater kommer därför inte att tillämpa det oinskränkta undantag från straffrättsligt ansvar som föreskrivs i artikel 3.2 c i detta rambeslut."

2. Uttalande från Portugal

"Portugal fördömer alla former av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. Portugal godtar inte att barnets skydd inskränkes genom likställande med virtuella bilder. Barns värdighet måste hävdas utan inskränkning och får inte ifrågasättas. Portugal kommer därför att föreskriva strängare påföljder för alla gärningar som berör barn eller andra människor i förhållande till de påföljder som är tillämpliga vid virtuell pornografi."

3. Uttalande från Frankrike

"Frankrike tolkar medlemsstaternas skyldighet att straffa försök att begå de brott som avses i artikel 2 c i och 2 c iii som en skyldighet att straffa våldtäktsförsök enligt definitionen i Frankrikes nationella lagstiftning."

4. Uttalande från Danmark

"Danmark fördömer barnpornografi och alla former av sexuellt utnyttjande av barn och betonar vikten av att dessa företeelser kriminaliseras. I den danska strafflagen finns det inga bestämmelser som uttryckligen använder uttrycket "pornografiska föreställningar". Den danska strafflagen innehåller emellertid bestämmelser som gör det brottsligt att tvinga, värva eller locka en person att ägna sig åt "sexuell omoral". Danmark anser att uttrycket "sexuell omoral" omfattar de pornografiska föreställningar som avses i rambeslutet."

5. Uttalande till artikel 5.1

"Den tyska och den finländska delegationen förutsätter att bestämmelsen i artikel 5.1 inte innebär att medhjälp och i synnerhet försök skall likställas med det brott som begåtts av huvudgärningsmannen".

6. Uttalande till artikel 5.2 c

Prop. 2003/04:12
Bilaga 3

"Belgien [och övriga delegationer som vill ansluta sig till uttalandet] beklagar att räckvidden för artikel 5.2 c är begränsad till sådana fall där offret är ett barn under sexuell myndighetsålder och förklarar att Belgien inte kommer att tillämpa den begränsningen i sin nationella lagstiftning."

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 september 2003

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Sahlin, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Lövdén, Ringholm, Bodström, Sommestad, Karlsson H., Nykvist, Lund, Andnor, Nuder, Johansson, Hallengren, Björklund

Föredragande: statsrådet Bodström

Regeringen beslutar proposition 2003/04:12 Sveriges antagande av rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi